

T

serie nouă • anul III • nr. 48 • 1-15 septembrie 2004 • 10.000 lei

TRIBUNA

revistă de cultură

Apare sub egida CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ

Tineri scriitori în literatura română actuală

*Ștefan Baștovoi
Mihnea Blidariu
Claudiu Komartin
Ștefan Manasia
Cosmin Mașca
Cosmin Perța
Doru Perța
Nicolae Turcan
Alexandru Vakulovski*

Remember Tribuna

Constantin Cubleşan

*Ilustrația
numărului
Șteafan Cosma*

TRIBUNA

Director fondator:
IOAN SLAVICI (1884)

Revista apare bilunar, cu sprijinul
Centrului de Studii Transilvane Cluj
și al Ministerului Culturii și Cultelor.

CONSILIUL CONSULTATIV
AL REDACȚIEI TRIBUNA

DIANA ADAMEK
MIHAI BĂRBULESCU
MIRCEA BORCILĂ
AUREL CODOBAN
ION CRISTOFOR
CĂLIN FELEZEU
MONICA GHET
ION MUREȘAN
MIRCEA MUTHU
IOAN-AUREL POP
ION POP
PAVEL PUȘCAȘ
IOAN SBĂRCIU
RADU ȚUCULESCU
ALEXANDRU VLAD

REDACȚIA

I. MAXIM DANCIU
(redactor-șef)

OVIDIU PETCA
(secretar tehnic de redacție)

IOAN-PAVEL AZAP
CLAUDIU GROZA
ȘTEFAN MANASIA
OANA PUGHINEANU

NICOLAE SUCALĂ-CUC
AURICA TOTHAZAN

Tehnoredactare:
LMIU POP

Redacția și administrația:
3400 Cluj, Str. Universității nr. 1

Tel. (0264) 59.14.98
Fax (0264) 59.14.97

E-mail: redactia@revistatribuna.ro
Pagina web: www.revistatribuna.ro

ISSN 1223-8546

bour

atitudini

Cui prodest?

■ **Letiția Ilea**

In linia celui mai pur dirijism de gen "să facem totul" pe care credeam că l-am uitat de mult, citim în *Clujeanul* din 23-29 august 2004 un articol despre/la adresa/ împotriva "Tribunei", semnat de domnișoara Codruța Simina. Pornind de la o discuție cu redactorii *Tribunei* (oare de ce, domnișoară Codruța, am dori să ascultăm înregistrarea de pe reportofon pentru a o confrunta cu cele scrise în *Clujeanul*?), argumentat cu cifre care pot zăpăci cititorul de rând, articolul păcătuiește prin emiterea unor judecăți fără acoperire, în necunoaștere de cauză, impardonabile la un jurnalist cât de cât calificat. Nu știe oare autoarea că în toate țările civilizate cultura este, în mai mică sau mai mare măsură, subvenționată de stat? I se pare oare domnișoarei Codruța Simina că în România procentul din PIB alocat culturii este prea mare? Articolul are un conținut de "idei primite de-a gata" care mă pune pe gânduri. Se vorbește despre "prestigiul de odinioară" și de "cenzura și ideologia comunistă". Câți ani aveți atunci, domnișoară Codruța Simina? Câte numere din *Tribuna*, mai vechi sau mai noi, ați citit, că de citat citați doar numărul 47/2004, care nu vi se pare a fi "de actualitate"? Milan Kundera, domnișoară, de exemplu, permiteți-ne să vă amintim, nu este un autor de pe vremea lui Slavici... Bineînțeles că recenzăm o carte a lui Ștefan Augustin Doinaș, apărută în 2003... pentru că, aflați, la ora actuală mai ies de sub tipar cărți pe care scrie "2003". Susțineți că *Tribuna* are nevoie de informații de actualitate pentru a-și recuceri publicul", în care nu vă regăsiți... nu confundați, vă rugăm, o revistă de cultură cu știrile de la ora 17... Iar dacă aveți nedumeriri cu

privire la "ecourile" *Tribunei*, vă oferim spre consultare, gratuit, celelalte reviste de cultură din țară ce consemnează, elogios, la rubrica "revista presei", fiecare număr al *Tribunei*... Vă putem de asemenea explica și titlul *Elogiul graficii mici*, care v-a nedumerit. Articolul din *Clujeanul* este din păcate tipic pentru o bineștiută mentalitate românească, de a mânji și demola în necunoaștere de cauză, fără a pune nimic în loc. Citindu-l, omul de pe stradă poate să creadă că scriitorii tineri și mai puțin tineri care fac parte din redacția *Tribunei* sau care colaborează la scrierea revistei sunt niște nonagenari secătuiți ce trăiesc "pe banii contribuabililor", expresie ce nu trădează altceva decât ură împotriva culturii, furi-bundă, nejustificată, și care mâine se poate revărsa împotriva altui scriitor, a altei reviste. Niciodată nu vom lua suficient de puternic atitudine împotriva unor asemenea manifestări, cărora le-au căzut victime reviste, edituri, scriitori (unii dintre ei plătind chiar cu viața). Mărturisesc că am crezut o clipă că domnișoara Codruța Simina nu există, că este doar o plămăuire a minții mele "(ab)surde" (epitet folosit de dânsa pentru toți cei ce scriu azi în *Tribuna*). Așa că am recurs la prietenul meu, motorul de căutare "google" și peste ce am dat, pe site-ul www.agonia.ro? Peste domnișoara Codruța Simina (ce semnează, inspirat, "crudutza"), cu aceste versuri, vă publicăm în "*Tribuna*", poate veți zice că suntem de actualitate: "Sunt toată numai un stomac/ Umplut de vid/ Iar eu, mărunț, zbirând/ Aștept să mă nasc din el". Și noi așteptăm, domnișoară Codruța, dar poate e mai bine să vă întoarceți în neantul rețelei, să ne lăsați să ne scriem articolele... anacronice, incomprehensibile, inutile, lipsite de public... cum foarte adesea au fost gesturile de cultură în istoria omenirii.

Notă:

Tabloidul "Clujeanul" ne ia în vizor

In registrul propriu unei formule jurnalistice populare și de larg consum, suntem acuzați (în nr. din 23-29 august a.c., p. 13) că nu răspundem, într-o manieră suficient de accesibilă, interesului cultural arătat de redactorii, colaboratorii și, probabil, publicul-țintă ai acestei publicații. Este limpede că NU răspundem. Preferăm calificativele arătate până acum de alte reviste, care țin de profilul pe care și noi îl reprezentăm în publicistica actuală. În rest, e treaba (ab)surzilor! (I. Maxim Danciu)

P.S. Pentru o corectă informare, precizăm totuși redactorilor tabloidului *Clujeanul* că revista *Tribuna* a aniversat deja cei 120 de ani de la înființarea primei serii cu prilejul Sesiunii de comunicare din luna aprilie a.c., împreună cu Centrul de Studii Transilvane Cluj. Trei din cărțile lăuate, chipurile, de redactorul-șef au apărut anul trecut și nu în acest an, cum eronat se notifică sub o fotografie altfel bine realizată, iar a patra este coordonată tot de un membru al Consiliului Consultativ al revistei. Cât privește „Interesele

colaterale" și „Puține realizări", unde sunt citați doi importanți scriitori clujeni, membri și ei ai aceluiași Consiliu Consultativ, îi vom lăsa să se pronunțe și să-și explicitizeze citatele în paginile revistei noastre, bineînțeles, dacă vor dori să se facă mai bine înțeleși de contribuabilii clujeni. Chiar îi rugăm să se exprime într-o formă extrem de accesibilă, fără ambiguități, care să nu-i pună, Doamne ferește, în dificultate pe unii cititori naivi care se mai rătăcesc printre cei mulți aparținând publicului-țintă al *Clujeanului*, derutați de faptul că returnările *Tribunei* se apropie îngrijorător de 100%. Cu privire la „Scurtă istorie", ținem și pe această cale să informăm redacția *Clujeanului* că în perioada 20-21 octombrie a.c. sunt prevăzute „Zilele Tribuna", prima ediție, unde sperăm că vom putea lansa un volum aniversar privind seriile „Tribunei" și semnificațiile acestora pentru cultura română, alături de o dezbateră pe tema jurnalismului cultural practicat în Transilvania, fapt semnalat de mine cu prilejul întâlnirii cu C.S. în ziua de 20 august a.c., dar neconsenmat de aceasta și care nu se regăsește în materialul pe care s-a străduit să-l publice de urgență în paginile publicației pe care o reprezintă și care a devenit astfel obiectul notei noastre.

Despre dragoste, noua literatură și Karen Blixen

■ Ștefan Manasia

Volumele reprezentanților ultimei promoții literare, lansate cu mare tam-tam de editura *Polirom*, în prima jumătate a anului acestuia, reprezintă – pe piața românească de carte – doar vârful vizibil al aisbergului: mult mai multe cărți apărute (poezie, proză, teatru) la diverse edituri din țară confirmă nașterea unei noi sensibilități literare, a unui fel decomplexat și total angajat în existențial al actului scrisului. Zeci de cărți recente au adus un suflu nou literaturii române, iar înnoirea aceasta, deocamdată în curs de evaluare critică, se va vedea mai bine abia după câțiva ani. Ar trebui, de aceea, să ne bucurăm împreună când – după o perioadă în care interesul cititorului pentru literatura autohtonă era aproape nul – cărțile acestea tinerești, exprimând mai bine mecanica vieții noastre postdecembriste, nu doar că apar pe standurile librăriilor, dar și că se vînd. Unele au devenit deja, pentru publicul tînar, “romane-cult”, adevărate “evanghelii” lirice etc. Ceea ce vreau de fapt să spun e că impactul acestor cărți (în rîndul unor grupuri ca: liceenii, studenții, tinerii intelectuali) este mai mare decît se aștepta și că, dintr-o dată, negaționismul, criticismul belicos și responsabilitatea părintească a unor voci (destule) din generațiile (literare) precedente nu își mai au rostul.

Personal m-am săturat să citesc anumite rubrici în anumite reviste unde scriitorul tînar e permanent pus la colț, urecheat de către inși care – e adevărat, uneori scriu minunat – sînt desăvîrșiți apostoli ai pedagogiei comuniste. Nu trebuie, pe de altă parte, neglijate nici interesul sincer, seriozitatea și simpatia cu care, în alte publicații, critici și scriitori importanți au comentat favorabil volumele ultimilor intrați în arena literaturii. E loc, așadar, pentru toată lumea – în cazul acesta nu ar strica să fim mai relaxați – și pentru cititorul lui Crăciun, și pentru cel al Ioanei Baetica, și pentru cititorul lui Cărtărescu, și pentru cel al lui Dan Lungu, și pentru cititorul

lui Agopian și pentru cel al lui Alexandru Vakulovski, și pentru cititorul Constanței Buzea și pentru cel al lui Marius Ianuș sau al Ruxandrei Novac ș.a.m.d. Altminteri, presiunile pe care mulți “stîlpi” ai ierarhiei literare nu ezită să le exercite, listele și grupurile pe care unii, din plictis existențial, le alcătuiesc, datul din coate pentru un loc cît mai bun, ironia subțire ce ascunde (cîteodată) gîndul nu tocmai curat dau un farmec inconfundabil peisajului beletristic valah: dacă am consulta *Istoria...* lui G. Călinescu ori memorialistica Iovinesciană am realiza, poate, comicul și ridicolul – poate că și *eternitatea* – întregii *situațiuni...*

Tocmai de aceea gestul venit din partea unui confrate nu poate decît să mă bucure, nu pot decît să fiu de acord cu opinia și cu invitația unui poet precum Claudiu Komartin – în articolul *O lecție a iubirii* – și să cred în sinceritatea sa: “Numai pe dragoste și pe reciprocitatea generoasă dintre poeți, ca și dintre poeți și tot mai restrînsul lor public se poate întemeia o conștiință înaltă a așezării omului în lume ca *homo poeticus*, a frumuseții sale indescifrabile și contradictorii. Singura noastră șansă este iubirea”. Iubirea și, aș zice eu, acea aplecare firească, deplin umană asupra gîndului celui alt.

Tocmai de aceea inițiativa ieșenilor de la “Polirom” se cuvine salutată și popularizată: nu trebuie uitat că, dincolo de diferite strategii de marketing, editura a împrumutat ceva din prestigiul ei (creat cu perseverență în ultimii zece ani, pe o piață postcomunistă haotică), a “riscat” și a cîștigat cu acești tineri autori (sînt deja consacrați, li s-au închinat cronici, nu este cazul, aici, să îi mai pomenesc), după cum au riscat și “prefațatorii”, mai tineri sau mai vîrstnici, ai volumelor în cauză. Colecția “Ego”, inițiată de “Polirom” și dedicată prozei române contemporane aduce în fața publicului reprezentanții continentului tînar din literatura noastră, cu nimic mai prejos decît

congenerii lor occidentali ori decît înaintașii lor valahi. Deopotrivă cu noii poeți și dramaturgi, ei creează fața selenară, nevăzută a societății în care trăim, a timpului în care ne mișcăm. Simultaneitatea lor cu pulsul epocii e străvezie în text, ceea ce, după tone de maculatură esopică, de catrene dedicate simbolului cu limba bifurcată, îmi dă un sentiment tonic și înălțător. Mă regăsesc în paginile acestea care învâluie, pe neștiute, și viața mea.

N-ar trebui, firește, ca scriitorul tînar să rămînă insensibil la culmile creației înaintașilor și capodoperele acestora ar trebui să-i fie accesibile, familiare. Mai cu seamă că antecesorii valoroși scriu despre umanism, despre dragoste, despre vibrația diafană a vieții – ceea ce, după ce totul se va fi făcut zgură ori va fi fost digerat de bacterii, încă rămîne. Mi-amintesc istorioara cu armatorul danez care, “la vîrsta de șaisprezece ani, petrecuse o noapte într-un bordel din Singapore”. Acolo vorbise cu o bătrînă chineză, proprietara unui la fel de vîrstnic papagal, primit, se pare, de la un iubit englez dintr-o familie bună, în urmă cu destulă vreme. Înainte de a i-l dăruia, la despărțire, englezul îl învățase însă “un text pe care ea nu îl înțelegea și nici vreunul din ceilalți vizitatori nu fusese în stare să i-l traducă”. Tînarul danez însă, “adînc mișcat și emoționat de ideea femeii”, acceptă să-și încerce puterile de traducător și nu mică îi fu mirarea cînd, la un semn al bătrînei chineză, auzi papagalul declamînd un poem pe care, cu cunoștințele sale de greacă modernă, îl înțelese ca fiind scris de Sapho: “A trecut miezul nopții, au apus Pleiadele./ A dispărut acum și luna./ Eu sunt tot singură, nemîngîiată./ Iar orele trec întruna”. Povestirea Papagalul a fost scrisă de Karen Blixen în urmă cu mai bine de o jumătate de secol și nu cred că are nevoie de o explicație; cred că pentru scriitor, pentru oricare scriitor este pe deplin elocventă.

Veteranii comunismului

■ *Claudiu Groza*DAN LUNGU
Nuntă la parter
Iași, Ed. Versus, 2003

O piesă din multe puncte de vedere surprinzătoare a publicat anul trecut Dan Lungu. Textul lui Lungu revelează frust și deloc metaforic toate mecanismele agresive dinaintea de '89, fără să pară datat, patetic sau „militant”. Surprinzătoare e și dinamica interioară a acțiunii, care are loc într-un spațiu mereu limitat.

Sapte din cele nouă tablouri ale *Nunții la parter* se desfășoară într-un dormitor de cazarmă, populat de caractere din cele mai diverse: unul din soldați e obsedat de luciul bocancilor și de perfecțiunea dungii pantalonilor, altul e un soi de „băiatu' mamei”, turnător din naivitate și lipsit de orice știință a vieții în colectiv, trei conturează grupul de șmecherași jemanfișiști și puși pe farse grosiere etc. Viața lor de cazarmă este „pigmentată” de un difuzor care laudă virtuțile „politicele AS” – un fel de polimer miraculos, bun la orice – ori emite emfatiche poeme patriotice.

Plutonul este condus de un sergent isteric, dur, un soi de arhetip al militariei timpe, gratuit batjocoritoare. Ca și soldații, însă, și sergentul are o obsesie... omenească: aceea de a se însura cu o bucatăreasă pe care o tot înghesuie prin magazie. Încît penultima scenă a piesei, în care el „înscenează” de-a dreptul o nuntă, cu soldații pe post de miri, nași și cheflii, este expresia unui terribile

frustrări și a unei tentative de evaziune, totodată. Semnificative sînt tablourile I și IX: cel dintîi un monolog delabrat ținut de „o voce severă” care pune ordine în viețile „supușilor”, fie aceștia copii de grădiniță ori pensionari; ultimul tablou îi regăsește pe soldații din scenele intermediare în salonul unui azil de bătrîni, a cărui ușă cineva o încuie cu cheia.

Există în *Nuntă la parter* trei nivele ale agresiunii, fiecare inducînd un orizont de așteptare. Există „vocea severă” din primul tablou, mutată apoi în difuzorul din cazarmă, în care unul din soldați izbește cu bocancul. Difuzorul e, de fapt, un aparat de *mankurtizare*, de spălare a creierului. Al doilea nivel al agresiunii e întruchipat de Sergent, reacțiile fiind fie de totală obediență (soldatul care-și „conduce” valiza pe sub paturi ori turnătorul), fie de persiflaj (cei trei soldați care pun la cale o farsă).

În ambele situații, opresiunea se manifestă cvasi-instantaneu: difuzorul e pornit prompt după o replică panicată („De ce nu funcționează difuzorul? Dacă ne prind aștia ne belesc”); Sergentul uzează de orice pretext pentru istovitoare ședințe de instrucție.

Termometrul acestei temperaturi mereu excesive e dorința unuia din soldați: „Mi-e dor de puțină muzică... [...] și de puțină liniște...”.

Cea mai semnificativă – și cea mai complexă, întrucît încarcă simbolice și derizorie, în același timp – secvență e cea din ultimul tablou, în care soldații – acum pensionari, dar avînd aceleași ticuri și obsesii – sînt pacienții unui azil. În timp ce

afară se aud zgomotele unei manifestații, ușa salonului se închide (adică o închide Cinea!). Iar pensionarii – mereu flămînzii, socotind minutele rămase pînă la sosirea „suplimentului” – se bucură: „... ne-au încuiat. Cred că iar e nuntă la parter”, așa că „Dacă suntem cuminți, mâine primim o felie de cozonac. / Și sarmale, dacă mai rămân”. Unul singur bate în ușă, strigînd să i se deschidă.

În răstimp, afară e revoluție. *Nunta de la parter*. Piesa lui Dan Lungu e scrisă admirabil, etajată semantic exemplar și chiar emoționantă. Nu știu cum ar reacționa la ea cei din generațiile mai tinere. Pentru mine însă, chiar la cincisprezece ani după 1989, ea a funcționat ca o madlenă.

Cu *Nuntă la parter*, Dan Lungu se înscrie, într-un șir deja notabil de dramaturgi români, alături de Ștefan Zicher, Cornel Teulea și Alexandru Uiuiu. Ca și aceștia, însă, și scriitorul ieșean are nevoie de o „verificare practică”. Pe care amical i-o doresc.

Încă una din puținele instituții de excelență culturală ale României de azi pare să se ducă (să fie dusă!) de răpă: Muzeul Țăranului Român. Citiți, în nr. 32, 20-26 august 2004 din *Dilema Veche*, un semnificativ grupaj tematic - copleșitor prin încărcătura emoțională a unora din texte - dedicat acestui subiect. Să sperăm că promptitudinea reacției va avea, într-adevăr, efect. (Cl. G.)

Polen de cuvinte

■ *Oana Pughineanu*LELIA NICOLESCU, SANDA NICOLAU
Cu florile, în lumea cuvintelor
Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2004

Lelia Nicolescu este profesoară de limba și literatura română la Liceul de Arte Plastice „Romul Ladea”, iar Sanda Nicolau a fost constructor la barajele Bicaz, Argeș, Lotru. Dacă numele lor nu ar sta alăturate pe coperta unei cărți nu te-ai gândi niciodată că două persoane cu vocații atât de diferite s-ar putea cunoaște măcar. Nu știu istoria întâlnirii lor, dar am avut plăcerea să văd rezultatul muncii lor comune: o carte despre flori, menită să ne reamintească mulțimea semnificațiilor care le-au însoțit în timp, înainte să devină câteva prezențe simplist decorative așezate în vază sau „chinuite” în ghivece prin cotloanele caselor. Autoarele descoperă faptul că „în timp ce numele din buletinele de identitate nu spun mare lucru despre cei ce le poartă, numele plantelor închid în sonoritățile lor ceva esențial despre stăpânele lor”.

Înainte de clasificările științifice florile au fost scufundate într-un „labirint al numelor”, și regula prin care erau „numite” a fost o bună bucată de timp cea a asemănării, însoțită de ideea unei simpatii universale, pentru care jocul similitudinilor era infinit și comparațiile nu urmau ordinea gândirii, ci pe cea a asemănărilor găsite în natură.

Numele vorbesc de la sine: Stirigoaică, Umbrăvioară, Cheița Raiului, Rușinea fetei etc. Etimologiile dezvăluie și ele același principiu: „pornind de la asemănarea unor părți a rădăcinii cu o mână, în Franța medievală se credea că ea aduce bani și glorie, de aceea, de la *mandragora* s-a ajuns la... *main de gloire*”. Mătrăguna este, de altfel, una dintre plantele de numele căreia se leagă extrem de multe istorii (pe lângă binecunoscuta ei apariție în piesa lui Machiavelli), din care vom da doar câteva exemple: unii cercetători susțin că datorită proprietăților ei halucinogene a fost folosită de Bosch, care ar fi obținut astfel multe din viziunile lui „stranii”; aflăm că nici Gestapo-ul nu era străin de felul în care ea putea fi utilizată, preparând din mătrăguna și ciurcăfai o otravă folosită la „spălarea” creierului.

Un alt exemplu de plantă cu puteri fabuloase este Frâsinelul, pe care îl găsim în mai toate epocile istorice, începîndu-și „cariera” odată cu mitologiile greco-romane, fiind mai apoi prețuit de filosofi și poeți (Aristotel, Cicero, Vergiliu, Tasso). Rabelais credea și el că „cerbii și căprioarele purtînd în trupul lor săgețile vîntătorilor, dacă izbutesc să găsească pe aproape iarba numită dictam [...] și dacă ronțăie această iarba, săgețile se desprind singure și nu lasă nici o urmă de rană”.

Dar poate că cele mai surprinzătoare istorii legate de plante sunt cele autohtone, culese din folclor, dezvăluind, poate mai bine decît multe

alte încercări obsesive, un „specific național”, un „suflet românesc” bîntuit de paradoxuri existențiale cu accente „gnostice”; o lume a satului în care Dumnezeu și Dracul se plimbă pe uliță ca niște străini veniți de departe cerînd un adăpost sau ca niște vecini scumpi la chip ce trăiesc la un etaj superior și din când în când mai coboară printre pămînteni. Fascinantă este și încrederea nemărginită în vrăji a unui popor creștin, care n-a fost inhibat de nici o inchiziție în practicile lui păgâne. O legendă scoasă la iveală de cele două autoare ni-i înfățișează pe Dumnezeu și Sfîntul Petru ramași poticniți în drum datorită unei bătrâne ce fierbea la oale „fără foc” niște „ierburi magice”. Din confruntarea celor două forțe supranaturale ies învingătoare cele vrăjitoare: „Vezi, Petre, a zis Dumnezeu, dinaintea farmecelor și eu mă dau la o parte”.

Cu florile, în lumea cuvintelor este o carte ce reușește să combine cu succes două componente ce fac textul atractiv: prezintă date și informații din diferite domenii (literatură, filosofie, mitologie, istorie, biologie etc.) fără să obosească cititorul și fără să lase impresia unui text spart, schizoid. Prezentarea grafică de excepție, calitatea imaginilor care însoțesc textul întregesc cartea, care parcă subscie și ea unei simpatii universale guvernate de limbajul florilor, scoțîndu-ne din sufocarea cotidiană și amintindu-ne că „astăzi, amărății de noi, visăm loterii salvatoare, odată era destul să dobîndești o «floare» de ferigă pentru ca banii din pungă să nu se mai isprăvească”.

Puterea și gloria

■ Virgil Stanciu

Printru multe situații bizare zămislite de istoria secolului XX se numără și interzicerea religiei în Mexicul anilor treizeci, ca urmare a unei revoluții (nesocialiste) ce avea o înțelegere greșită a umanismului ateu. Scriitorul britanic Graham Greene a primit, în 1937, misiunea de a călători într-unul dintre statele mexicane și de a raporta despre persecuțiile religioase. Rezultatul: cartea-reportaj *The Lawless Roads* (Drumurile fărădelegii) din 1938, pentru ca după doi ani, când experiența acelei singulare călătorii – de pe urma căreia avea să rămână cu o imagine profund negativă a Mexicului – se sedimentase suficient, autorul să reia esența celor trăite și auzite în al său original “Roșu și negru”, romanul *Puterea și gloria* (1940), considerat piesa de vârf a creației greeneene.

Semnalăm, la începutul anului, inițiativa Editurii “Polirom” de a dedica o serie de autor lui Graham Greene, autor britanic dispărut în 1991, pe care aranjamente de culise (speculate cu delicia de presa literară) l-au împiedicat să câștige un Premiu Nobel la care ar fi fost îndreptățit. Arătam cu acel prilej că Greene se numără printre pușini romancieri occidentali care, înainte de 1989, s-au bucurat la noi de o atenție constantă, fiind chiar tradus cu o oarecare promptitudine. “Polirom” a reluat, în primă instanță, traduceri existente, în unele – puține – cazuri recurgând la o revizuire a textelor parțial viciate de (auto)cenzura vremii. Au fost, însă, comandate și versiuni românești ale romanelor netraduse niciodată, unele dintre ele fiind cele mai reprezentative din canonul greeneean. Acesta este și cazul cărții despre care scriem și care – dată fiind intriga ei, bazată pe conflictul dintre religie și secularism – n-ar fi putut vedea lumina tiparului între 1948 – 1989. Așa că astăzi semnalăm, bucuroși, apariția acestei piese esențiale din opera cunoscutului romancier, într-o superbă traducere românească, datorată prozatorului Alexandru Vlad. Traducătorul – care, în operele sale originale s-a făcut remarcat, printre altele, și prin inteligența stilistică, prin acuratețea alegerii cuvintelor și prin știința de a stabili, cu mijloace lingvistice, tonul și

atmosfera – beneficiază de atuu de a fi frecventat cu asiduitate proza anglo-americană, ajungând la o cunoaștere intimă a unor autori ca Joseph Conrad (din care a și tradus) sau Greene. El a căutat să păstreze matricea stilistică a originalului fără a sacrifica acea excepțională *readability* care caracterizează aproape toate romanele lui Greene. A rezolvat cu succes toate provocările originalului, nu în ultimul rând găsirea unui echivalent pentru faimoasa sintagmă “whisky priest”, contribuția cea mai de seamă a lui Greene la diversificarea limbii engleze. Versiunea sa este armonioasă, fluentă și – ca și celelalte traduceri ale acestui talentat prozator, pe care am dori, totuși, să-l vedem punând din nou mâna pe pana de romancier – fidelă gândirii și intuiției stilistice originale ale autorului.

Puterea și Gloria poate fi considerată o istorisire de tipul *Moby Dick*, întrucât implacabila urmărire a preotului catolic alcoolic, care refuză să devină un renegat, de către tânărul locotenent, care crede sincer în valabilitatea *dictum*-ului că religia ar fi opium pentru popor, stabilește între cei doi protagoniști o legătură specială, de suflet, ca între Căpitanul Ahab și Balena Albă. În plus, îndârjirea cu care ambele personaje își urmează calea evocă, din primul minut, determinarea cu care Ahab pornește în expediția sa. Atâta doar că în cazul lui Greene miza este impersonală, abstractă, iar între cei doi nu poate fi vorba de dușmănie, ci numai de situarea istorică pe poziții diferite și de forme deosebite ale conștiinței datoriei morale. Firul epic are o simplitate clasică: un preot catolic a refuzat să abjure, drept care devine un paria și un fugar, fiind vânat de un tânăr locotenent, produs al revoluției populare, îndocirnat cu ateism, care consideră că perpetuarea ‘obscurantismului’ religios este o crimă față de popor. În viața sa personală, preotul ilustrează toate păcatele împotriva cărora predică morala creștină: este bețiv și amoral, a zămislit un copil din flori, este laș, pofcios și invidios. Pe deasupra, și fragil trupește. El călătorește, pe ascuns, din sat în sat, spovedindu-i pe țărani credincioși, oficiind la botezuri, la înmormântări. Persoana sa îl intere-

sează, dar frica sau slăbiciunea lumescă dispar ca luate cu mâna când se vede pus în situația de a face o faptă creștinească. Iremediabil, în jurul său apar personajele mitologiei cristice: femeia (fata) devotată, emulul trădător, nelegiuitul pentru salvarea căruia este sacrificat. Mexicul post-revoluționar, anti-religios, al anului 1938 este decorul cel mai propice pentru această povestire a făcerii unui martir. Este un decor esențializat, sumbru, perceptiv – mai ales de personajele secundare, ca dentistul englez Tench, ca un spațiu sufocant, din care evadarea nu este posibilă. Simbolistica morții, deși nu atât de abundent prezentă, amintește de Mexicul lui Malcolm Lowry. Preotul fără nume (nici locotenentul nu posedă vreunul), care în calitate de om se dovedește slab, decăzut și chiar depravat, este totuși un martir, fiind recuperat de încrederea încăpățanată în misiunea pe care i-a încredințat-o Dumnezeu. Greene parcă ar dori să ne spună că sfințenia este direct proporțională cu intensitatea credinței și că mulți părinți ai bisericii, de la Apostoli încoace, au fost oameni de rând, cu slăbiciunile și capriciile lor, ținută în poziție verticală doar de credință și de puterea voinței. Cu semn opus, aceeași putere a voinței îl caracterizează pe locotenent, care, deși agentul prigonirii, nu este un suflet mai puțin omenos decât prada sa. Însăși apariția unui om ca “popa tuică” într-o lume lipsită de călăuzire și de lege creștină este un miracol, unul dintre inexplicabilele paradoxuri ale lui Greene, prin care acesta, ca romancier catolic, reușește – spre deosebire de un Waugh sau un Bernanos – să proiecteze în beznă o rază de speranță privind capacitatea de a se salva a rasei umane.

Interpreții lui Greene – R. W. B. Lewis, printre alții – cred că fuga de și înspre Dumnezeu, căutarea izbăvirii personale, sunt, în esență, probleme spirituale și psihologice ale individului, dar succesul lui Greene cu această narațiune trebuie explicat prin felul cum a știut să obiectiveze odiseea preotului, transformând-o într-o aventură semnificativă – deși nelipsită de unele accente melodramatice – povestită alert, cu o strictă economie de mijloace, dar cu multă atenție acordată forței evocative a cuvintelor. E interesant de observat că romanul nu a displăcut forurilor catolice, cu toate că Sfântul Scaun l-a taxat drept “paradoxal”.

Moara cu noroc, un topos tragic

■ Gheorghe Glodeanu

Publicat în anul 1881, volumul *Novela din popor* de Ioan Slavici marchează o dată importantă în evoluția prozei românești. Cartea va fi urmată de un număr însemnat de alte nuvele, povești și romane, care vor face din autorul *Marei* cel mai important scriitor ardelean de până la Liviu Rebreanu. Fenomen anticipat deja în volumul de debut, proza scurtă a lui Slavici conține două coordonate distincte. Prima ar cuprinde narațiunile *Scormon*, *La crucea din sat*, *Popa Tanda*, *Gura satului*, *Budulea Taichii* și *Crucile roșii*, în timp ce în a doua perioadă de creație ar intra relatări precum *Moara cu noroc*, *Pădureanca* sau *Comoara*. Această clasificare ilustrează evoluția ce are loc în stilul scriitorului, în viziunea sa despre artă, precum și în sursele sale de inspirație. Nuvelele din prima perioadă de creație sunt tributare lumii copilăriei și a adolescenței fericite. Cu rare excepții, cele create după 1880 „sunt frământate – după cum afirmă Ion Breazu – de mari probleme morale, iar atmosfera lor e gravă, sumbră, chiar tragică. Realismul lor e mai critic”.

Așa cum prefigurează și titlul cărții, *Novela din popor* își au originea în existența dramatică a oamenilor simpli, țărani sau indivizi aparținând păturilor mic-burgheze. În acest context intră și nuvela *Moara cu noroc*, capodopera lui Ioan Slavici, creație ce deschide cea de a doua mare perioadă de creație a scriitorului. Narațiunea conține XVII capitole și are o structură circulară prin enunțarea unor sentințe morale atât în debutul cât și în epilogul textului. Întâmplările prezentate se derulează pe parcursul unui an, între ziua de Sfântul Gheorghe și sârbătoarea Paștelui. Deja în prologul relatării, prin intermediul bătrânei și a lui Ghiță (cizmarul fără clienți din Ineu), două personaje emblematice, Slavici ne prezintă înfruntarea dintre două mentalități distincte. Prima se întemeiază pe credințele arhaice, pe legile nescrise ale tradiției. Un principiu esențial al acestei lumi este mulțumirea cu condiția dată, care este cheia fericirii: „Omul să fie mulțumit cu sărăcia sa, căci dacă e vorba nu bogăția, ci liniștea colibeii tale te face fericit. Dar voi să faceți după cum vă trage inima, și Dumnezeu să vă ajute și să vă acopără cu aripa bunătaților sale. Eu sunt de acum bătrână, și fiindcă am avut și am atât de multe bucurii în viață, nu înțeleg nemulțumirile celor tineri și mă tem ca nu cumva, căutând acum la bătrânețe un noroc nou, să pierd pe acela de care am avut parte până în ziua de astăzi și să dau la sfârșitul vieții mele de amărăciunea pe care nu o cunosc decât din frică”. Exprimat de soacra lui Ghiță în debutul nuvelei, acesta este adevărul moral ilustrat pe parcursul relatării, nerespectarea lui ducând la deznodământul tragic din final. Unui asemenea cod existențial i se asociază și o puternică credință în Dumnezeu. Mama Anei a trăit după aceste legi și a fost fericită. De aceea, ea nu înțelege nemulțumirea tinerilor, goana lor după avere și se teme să nu piardă, la bătrânețe, „norocul” ei de până atunci. Ducându-și existența după normele tradiției, familia cizmarului se complăce într-o pseudo-fericire cotidiană, chiar dacă se confruntă cu serioase probleme de ordin material. Împotriva acestei sărăcii se revoltă cizmarul, om energic, harnic și întreprinzător, pe care mediocritatea întruchipată de „liniștea colibeii” nu îl mai mulțumește: „- Vorbă scurtă, răspune Ghiță, să rămânem aici, să cărpesc și mai departe cizmele oamenilor, care umblă toată săptămâna în opinci ori desculți, iar dacă

dumineca e noroi, își duc cizmele în mână până la biserică, și să ne punem pe prisma casei la soare, privind eu la Ana, Ana la mine, amândoi la copilăș, iar d-ta la tustrei. Iată liniștea colibeii”. Deoarece în lumea în care trăiește banul și nu caracterul asigură prestigiul social, Ghiță trădează principiile nescrise ale locului, ce nu-i pot oferi decât banalitatea și sărăcia. Aspirând în mod firesc la mai bine, cizmarul arendează hanul de la *Moara cu noroc*. Nuvela urmărește destinul dramatic al cărciumarului Ghiță, personaj care încearcă să își schimbe condiția socială. Obsesia banului reprezintă o temă balzaciană prin excelență, reluată în literatura română la cote artistice de excepție și de George Călinescu în *Enigma Otiliei*. Este semnificativ faptul că tot aerea este cea care distruge armonia inițială a cuplului și în *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, chiar dacă romanul lui Camil Petrescu nu mai este un roman social, ci unul de investigație psihologică. Scriitor realist prin excelență, autorul *Novelilor din popor* a fost denumit, pe bună dreptate, de critica literară „un Balzac rural”.

Prin descrierea celei de-a doua lumi, cea a locului în care este așezată Moara cu noroc, Slavici impune o geografie literară proprie, situată între câmpia Aradului și munții Bihorului: „Dacă aruncați privirea împrejur, la dreapta și la stânga, vedeai drumul de țară șerpuiind spre culme, iar la vale, de-a lungul râulețului, cât străbate ochiul, până la câmpia nesfârșită, afară de câțiva arini ce stăteau grămadă din jos de podul de piatră, nu zăreai decât iarbă și mărăcini. La deal valea se strâmtează din ce în ce mai mult; dar aici vederile sunt multe și deosebite: de-a lungul râulețului se întind două șiruri de răchite, care se îndesă mereu, până ce se pierd în crângul din fundul văii; pe culmea dealului de la stânga, despre Ineu, se ivește pe ici pe acolo marginea unei păduri de stejari, iar pe dealul de la dreapta stau răzlețe rămășițele încă nestărpite ale unei alte păduri, cioate, rădăcini ieșite din pământ și, tocmai sus la culme, un trunchi înalt, pe jumătate ars, cu crengile uscate, loc de popas pentru corbii ce se lasă croncănind de la deal înspre câmpie; fundul văii, în sfârșit, se întunecă și din dosul crângului departe iese tornul tuguat al bisericii din Fundureni, învelit cu tînichea, dară pierdut oarecum în umbra dealurilor acoperite cu păduri posomorâte, ce se ridică și se grămădesc unul peste altul, până la muntele Bihorul, de pe ale cărui culmi troienite se răsfrâng razele soarelui de dimineată”. Slavici ne poartă într-un topos sălbatic, ce se întinde la marginea civilizației și care își are legile sale proprii. Este vorba de o lume total diferită de cea securizantă descrisă în prima parte a nuvelei. Acest ținut seamănă cu celebra pustă maghiară, este un spațiu central european prin excelență, cu o mică diferență: aici nu se mai cresc herghelii de cai, ci nenumărate turme de porci. În rest, este vorba de un topos dominat de aceleași personaje neîmplăzite: hoți, haiduci și criminali ce se ghidează după legea forței. Asemenea miticei cetăți Isarlak din lirica lui Ion Barbu, Moara cu noroc este situată „la mijloc de Râu și Bun”. Este vorba de o răscruce de drumuri, de un teritoriu de tranziție între spațiul ocrotitor al satelor și „locurile rele” bântuite de hoți: „Ori din care parte ar veni drumețul, se bucură când o zărește din culmea dealului pleșuv, căci venind despre locurile rele, ea îl vestește că a scăpat norocos, iar mergând spre ele, la moară poate să găsească ori să aștepte alți drumeți, ca să

nu plece singur mai departe”. Oamenii, adică porcii, sunt pe măsura locului, niște indivizi primitivi și feroși: „îndeobște înalți și bine făcuți, cu cămașa neagră și cu părul strălucitor de untura cea multă și căzut în plete lungi și răsucite asupra grumajilor goi”. Ei „s-au trezit în pădure la turma de grăsuți”, iar părinții lor „buni și străbuni tot păstori au fost, oameni care au obiceiurile lor și limba lor păstorească, pe care numai ei o înțeleg”. Justiția instituționalizată încearcă să pătrundă cu dificultate în această lume arhaică, având o ierarhie proprie, unde stăpân e cel mai puternic, adică sămădăul.

Aparent, nimic nu pare să perturbe existența cotidiană a tinerei familii stabilite la Moara cu noroc. Este semnificativ faptul că numele hanului a fost dat înaintea sosirii lui Ghiță și sugerează experiențele anterioare fericite trăite de către arendaș, cel care a avut ideea să zidească o cărciumă lângă ruinele vechii mori părăsite. În fiecare săptămână, totul se desfășoară după același ritual: cei trei lucrează de dimineața până seara, ospătează trecătorii, adună câștigul, pe care îl numără împreună în fiecare sâmbătă. Într-adevăr, într-o primă etapă, moara este cu noroc, iar armonia inițială a clanului nu pare amenințată. Dimpotrivă, la fericirea originară se adaugă și binefacerile câștigului cinstit, dat de Dumnezeu. Cărciumarului îi merge vestea, iar „Moara cu noroc” începe să fie cunoscută tot mai mult sub denumirea de „cărciuma lui Ghiță”. Nimic nu pare să anticipeze dezastrul ce va urma. În momentul sosirii la cărciumă, Ghiță nu trebuie să înfrunte decât amenințarea surdă a peisajului, care este parțial umanizat tocmai prin venirea lor. Doar vântul zgâlțâia câteodată, pe timp de noapte, vechea moară părăsită, sunetul înspăimântător preluând forma unei prevestiri sumbre.

Misterioasa amenințare a locurilor se concretizează, pe neașteptate, într-o zi când vin trei oameni într-o căruță nepotrivită pentru acel ținut, trasă de doi cai, dintre care unul era mare și celălalt mai mic. Un prim element de dezechilibru este introdus în lumea armoniei perfecte de până atunci. Străinii mânăncă, beau și „pleacă cu un noroc bun”, fără să plătească. Prin aerul lor de superioritate reușesc să-și zapăcească pe cărciumar, care nu îndrăznește să le ceară plata cuvenită.

După cum afirmă Magdalena Popescu în monografia sa închinată lui Slavici, caracteristic pentru scriitor este modul de a-și introduce personajele noi care irup parcă dintr-o pre-realitate paralelă narațiunii, unde au existat până atunci. Nu e de mirare că, introduse astfel, ele șochează

mult mai puternic. Printr-o asemenea manieră își face apariția și Lică Sămădăul, figură diabolică, om aspru și neîndurat, „care umblă mereu călare, de la turmă la turmă, care știe toate înfundăturile, cunoaște pe toți oamenii buni și mai ales pe cei răi, de care tremură toată lumea, și care știe să afle urechea grăsunelului pripășit chiar și din oala cu varză”. El este adevăratul stăpân al locului, iar cel care ia în arendă cărciuma trebuie să fie omul lui. Drept urmare, sămădăul îi pretinde lui Ghiță ca să îl informeze despre tot ceea ce se întâmplă pe teritoriul pe care îl stăpânește: „cine umblă pe drum, cine trece pe aici, cine ce zice și ce face”. Deoarece are în grijă turmele unor oameni influenți din ținut, Lică se bucură de protecția autorităților. Nu întâmplător, ca adevărat stăpân al drumurilor, el se simte deasupra legii. Având faima unui om neîndurat, nimeni nu avea curajul să fure din cele douăzeci și trei de turme pe care le avea în grijă. Deși este tot porcar, Lică este „om cu stare, care poate să plătească grăsunii pierduți ori pe cei furați”. Intruziunea lui brutală în viața armonioasă a familiei cărciumarului va avea efecte catastrofale. Slavici își caracterizează eroul atât în mod direct cât și indirect, prin impresia pe care el o lasă asupra celor cu care vine în contact. De exemplu, despre sămădău se spune că era un bărbat „ca de trezeci și șase de ani, înalt, uscățiv și supt la față, cu mustața lungă, cu ochii mici și verzi și cu sprâncenele dese și împreunate la mijloc. Lică era porcar, însă dintre cei ce poartă cămașă subțire și albă cu floricele, pieptar cu bumbi de argint și bici de carmajin cu codoriștea de os împodobit cu flori tăiate și cu ghintulețe de aur”. Prozatorul insistă apoi pe reacțiile Anei care, fascinată de misteriosul necunoscut, „rămase privind ca un copil uimit la călărețul ce stătea ca un stâlp de piatră înaintea ei”, privindu-l „oarecum pierdută și speriată de bărbăția înfățișării lui”. Mai puțin obișnuit este faptul că, în prezentarea personajului său, Slavici folosește autocaracterizarea. La prima sa întâlnire cu noul cărciumar de la Moara cu noroc, Lică Sămădăul se prezintă singur: „Eu sunt Lică Sămădăul... Multe se zic despre mine, și dintre multe, multe vor fi adevărate și multe scornite. Tu vezi un lucru: că umblu ziua-n amiaza mare pe drumul de țară și nimeni nu mă oprește în cale, că mă duc în oraș și stau de vorbă cu domnii. Voi fi făcut ce voi fi făcut, nu-i vorba, dar am făcut așa, că orișicine poate să crează ce-i place, însă nimeni nu știe nimic. De aceea am să dau seamă despre douăzeci și trei de turme de porci. M-ai înțeles? Nu doară c-aș putea plăti tot ce se poate perde într-un an, ci pentru că de la mine nimeni nu cutează să fure, ba să-l ferească Dumnezeu pe acela pe care aș crede că-l pot bănuși. M-ai înțeles?! Eu voiesc să știu totdeauna cine umblă pe drum, cine trece pe aici, cine ce zice și cine ce face, și voiesc ca nimeni afară de mine să nu știe”. Considerându-se superior celorlalți, sămădăul refuză să vorbească cu femeile și nu i se adresează decât cărciumarului, impunându-și condițiile în forță. De cealaltă parte, Ghiță încearcă să se apare, să își protejeze familia și nu acceptă să devină sluga acestuia. Între cele două caractere puternice are loc o înclăstare dramatică, din care iese câștigător sămădăul, dar numai după ce descoperă setea de înavuțire a cărciumarului. Dacă inițial puterea lui Ghiță a stat în unitatea familiei, în mod treptat el va deveni vulnerabil tocmai datorită acesteia. Sămădăul reușește să se impună prin forță, iar Ghiță se vede constrâns să se supună. De aici înainte, întreaga năvelă nu urmărește altceva decât tentativa disperată a cărciumarului de a descoperi o ieșire onorabilă din situația-limită în care se găsește. Tragic este tocmai căutarea unui drum, dar în fața primejdiilor rămâne singur, lipsit de apărare. Rolul lui Lică este acela de a declanșa catastrofa, punându-l pe Ghiță să aleagă între două soluții ireconciliabile: rămânerea la moară (cu toate consecințele nefaste ce decurg de aici) sau părăsirea locului și

renunțarea la visul de înavuțire. Opțiunea se dovedește dificilă, deoarece ambiția cărciumarului (un veritabil arivist rural) era aceea de a deschide un atelier de cizmărie în care să lucreze 10-12 calfe. Întreaga narațiune e construită pe această dilemă tragică, ce se acutizează cu atât mai mult cu cât relatarea evoluează înspre deznodământul final. Conflictul nuvelei este psihologic și se amplifică pe măsură ce Ghiță devine mai corupt, aprofundându-se în afacerile sale necurate cu Lică. Sămădăul apare în fața complicelui său ca un personaj mefistofelic, ca o intruchipare a destinului potrivnic. Fiind obișnuit cu crima, resimțind chiar o adevărată voluptate a carnaajului în momentul în care își anihilează oponenții, pentru sămădău nu mai are importanță pe cine ucide. În plus, porcarul se dovedește un fin cunoscător al psihologiei umane, ce știe să își aleagă tovarășii în funcție de pătimile lor: „- Pe om nu-l stăpânești decât cu păcatele lui, și tot omul are păcate, numai că unul le ascunde mai bine. Ca să le dai mai lesne pe față, caută-i slăbiciunea, fă-i să și-o dea de gol și faci din el ce vrei...” Păcatul de care vorbește Lică este, în cazul de față, acela al câștigului. Acesta însă nu anulează în sufletul cărciumarului pasiunea pentru singura femeie pe care o iubește, deși la un moment dat o zdruncină. În mod treptat, în locul iubirii senine pentru Ana, sufletul lui Ghiță se umple de ura față de sămădău.

Pentru a putea duce o existență liniștită la moară, Ghiță trebuie să îndeplinească mai multe condiții. În primul rând, trebuie să își împace familia pe care o iubește. În al doilea rând, el este obligat să țină cont de opinia publică, de „gura satului”, adică de normele lumii din care provine. În ultimul rând, el trebuie să satisfacă pretențiile lui Lică. Analizând îndeaproape cele trei clauze, observăm că ele se dovedesc ireconciliabile și că satisfacerea celei din urmă duce, implicit, la negarea primelor două. În consecință, echilibrul spre care tinde Ghiță neîntrerupt nu poate fi atins.

După înfruntarea inițială cu sămădăul, cărciumarul își ia câteva măsuri de precauție: cumpără două pistoale de la Arad, aduce doi căini și își mări ia o slugă, pe Marți, „un ungur înalt ca un brad”. Cu toate acestea, Ghiță își dă seama că șederea sa la moară e condiționată de Lică, căruia nu i se poate opune în mod eficient. Dar, rămânerea îl obligă la concesii din ce în ce mai mari față de sămădău. Ar vrea să nu mai aibă nevastă și copii, deoarece în felul acesta și-ar putea vedea liniștit de afaceri în compania lui Lică. În mod paradoxal, tocmai nevasta și copiii, pentru care dorea să strângă banii, devin o piedică în fața aspirațiilor sale. Tot mai lacom, personajul este gata „să-și

pună pe un an, doi, capul în primejdie”, pentru ca pe urmă să își reia, la alte standarde, existența anterioară. Asumându-și o vină tragică, hangulul trece printr-un tot mai accentuat proces de disoluție interioară. Alternând suspansul cu investigația psihologică, *Moara cu noroc* zugrăvește metamorfozele succesive ale unui personaj. Este vorba de parcurgerea drumului de la bine la rău, de la paradis la infern, de la sacru la profan. La început, Ghiță e un personaj angelic, ce trăiește după preceptele morale ale lumii satului și care aspiră să se îmbogățească pe căi cinstite. Abandonând legea străbună, personajul se transformă într-un individ diabolic, tot mai asemănător cu Lică Sămădăul. Scriitorul insistă pe lupta sfâșietoare ce se dă în interiorul lui Ghiță între patima înavuțirii și fondul lui inițial cinstit. Deși cuprins de remușcări tot mai dureroase, personajul nu se va abate de la drumul spre bogăție pe care și l-a ales, setea de bani dovedindu-se mai puternică decât rațiunea ce îl îndeamnă să plece. Rămânând la moară, cărciumarul nu face altceva decât să își acutizeze situația: acceptă porcii furați de la Lică, îi schimbă banii însemnați pentru ca să li se piardă urma și depune mărturie mincinoasă în favoarea sămădăului atunci când arendașul este prădat de Lică și de oamenii acestuia, Buză-Ruptă, Săilă Boaru și Răuț. După uciderea copilului și a doamnei în doliu, Ghiță depune din nou mărturie în favoarea sămădăului, deoarece îi era frică de răzbunarea acestuia. Despre pedepsirea lui Lică nu prea poate fi vorba, de vreme ce nu toți vinovații sunt pedepsiți, mai ales când ei se dovedesc uneltele celor bogăți și au relații sus-puse. Scriitorul surprinde felul în care a funcționat justiția vremii sale, proces redat cu fidelitate. Nu întâmplător, simțindu-și bărbatul în pericol, la tribunal vine și Ana cu bani căci, potrivit filozofiei bătrânei, banul drege toate lucrurile. Credința în puterea extraordinară a banului o vom regăsi și la Mara, exponentă a aceleiași clase sociale. Tot potrivit filosofiei de viață a bătrânei, dacă i se întâmplă ceva lui Ghiță, Ana nu trebuie să plângă mai mult de trei zile, ci să recunoască în nenorocire voința lui Dumnezeu și apoi să își caute o altă sursă de alinare, „căci viața e scurtă și n-ai timp să te oprești mai mult timp în cale”.

Dorind să își protejeze familia, cărciumarul își asumă întreaga responsabilitate a situației. Pe de o parte, el reușește într-adevăr s-o menajeze, dar prețul plătit este înstrăinarea tot mai accentuată de ființele la care ține cel mai mult. În spatele acestui conflict familial se ascunde concepția lui Slavici despre armonia căminului, care trebuie să se întemeieze pe iubire și pe încrederea deplină dintre soț și soție. Inițial, gospodăria lui Ghiță e

fericită tocmai pentru că se bazează pe asemenea virtuți. Când însă bărbatul se închide în sine și acționează singur, începe dezmembrarea familiei. Ghiță se dovedește responsabil pentru subminarea echilibrului familial, pierdere pe care o va plăti cu suferință și, în final, chiar cu viața. Vina tragică a personajului este aceea de a fi abandonat calea cea dreaptă, adică de a fi renunțat la normele impuse de tradiție. Starea sa psihică agitată este surprinsă în mod subtil de către scriitor, care reușește să reflecte în profunzime drama eroului său și metamorfozele succesive prin care acesta trece pe parcursul întâmplărilor: „acum el se făcuse mai de tot ursuz, se aprindea pentru orișice lucru de nimic, nu mai zâmbea ca înainte...” Lupta inegală cu destinul potrivit face din el un personaj tragic, fără să dobândească însă măreția eroilor din antichitate. Spre deosebire de bătrână și de Lică Sămădăul, Ghiță este un personaj care se schimbă radical, care cunoaște un puternic proces de alienare. La început, el este un om puternic, harnic, întreprinzător și sigur pe faptele sale. Apoi decade prin intervenția sămădăului, ce apare ca o întruchipare a destinului potrivit.

Situația în care se găsește cărciumarul se dovedește deosebit de gravă și cere o rezolvare cât mai grabnică, soluția cea mai plauzibilă a depășirii crizei fiind distrugerea lui Lică. Atâta timp cât sămădăul mai este în viață, nici fuga de la moară nu are vreun rost, deoarece acesta l-ar urmări peste tot. Pierderea șefului turmelor nu ar însemna doar reabilitarea morală în fața comunității, ci ar duce și la refacerea armoniei familiale inițiale. Puternicele frământări ale lui Ghiță nu sunt însă cunoscute și de soția acestuia, criza de comunicare grăbind dezastrul final. Pentru a-l pierde pe Lică (pe care nu îl poate înfrunța direct, prin forță), cărciumarul apelează la ajutorul jandarmilor, însă nu este sincer nici acum, deoarece acceptă jocul dublu, iar pentru a explica situația se agață de primul pretext: „Ce să-mi fac dacă e în mine ceva mai tare decât voința mea”. O altă explicație arată starea de depersonalizare în care a ajuns personajul: „și fiindcă avea un păcat pe care

nu-l putea stăpâni, el nici nu-și mai dădea silința să-l stăpânească”.

Spirit duplicitar ce nu mai poate juca cinstit, la un moment dat se gândește să îl înșele atât pe jandarmul Pinte, cât și pe Lică. Îi cere bani de schimbat sămădăului, dar nu pentru a-l denunța ca să poată fi prins cu banii furați asupra sa, ci pentru a fugi cu ei. Solicitându-i hoșului toți banii pe care acesta i-ar mai fi avut, Ghiță grăbește deznodământul final. Lică însă îi pretinde o dovadă de încredere, și anume să nu arate patimă pentru Ana. În descrierea petrecerii ce are loc în ziua de Paște, asistăm de fapt la o tragedie a soțului înstrăinat. Cărciumarul își lasă nevasta să petreacă cu Lică până ce el merge să-l aducă pe jandarmul Pinte. Ghiță are încredere deplină în consoarta lui, care, necunoscându-i adevăratele intenții, îi interpretează greșit gestul de a o fi lăsat singură cu Sămădăul. Văzând cât de ușor o oferă propriul ei soț, Ana acceptă jocul lui Lică pentru a provoca gelozia bărbatului. Momentul decisiv în care Ghiță ar fi trebuit să intervină și să încheie definitiv răfuiala e scena în care Lică îi cere nevasta. Cuprins de o lașitate tot mai pronunțată, el însă nu face acest lucru, ratând astfel posibilitatea de a evita sfârșitul tragic. Teama de a nu pierde totul stărnind bănuiele se dovedește mai puternică decât gelozia.

Atitudinea femeii se poate explica tocmai prin inconștiența sa. Ea nu știe de rolul pe care îl joacă în planul lui Ghiță, acela de a-l ține pe loc pe sămădău până ce soțul ei venea cu jandarmii. De aceea, o ură cumplită se trezește în ea împotriva celui care vroia de fapt să o salveze. Prin greșelile ei, ea provoacă – fără să vrea – deznodământul tragic. Ana nu face altceva decât să se răzbuie pe cel ce a fost în stare să o lase cu un străin. Acest lucru nu e de mirare căci, în concepția ei morală, nu intra acceptarea unei astfel de situații. Și Ghiță apare inconștient de sacrificiul pe care-l face pentru a-și atinge scopul urmărit. Dar explicația i se oferă din nou: „Așa vrea Dumnezeu!; așa mi-a fost rânduit”, cuvinte ce-l fac să se complacă în situația dată. Procedând astfel, Ghiță nu poate evita catastrofa finală tocmai

datorită acțiunilor întreprinse pentru evitarea ei. Uciderea soției îi apare ca o necesitate tragică, o necesitate neînțeleasă însă pe deplin. Moartea unui personaj declanșează sfârșitul celui alt, Ghiță fiind împușcat de către Răuț, omul sămădăului. Scriitor ardelean cu o puternică vocație moralizatoare, Slavici îi pedepsește pe toți cei care au greșit. După cum lasă să se înțeleagă scriitorul, pedepsirea lui Lică nu s-ar datora atât crimelor sale, cât faptului că s-a atins de lucrurile sfinte, profanând biserica. Sfârșitul personajului este sălbatic, în concordanță cu stilul de viață din „locurile rele” în care a trăit.

Deși nu scrie proză fantastică propriu-zisă, Slavici e un admirabil creator de scene tari. Îl ajută în acest sens și experiența de povestitor, ce își proiectează întâmplările în fabulos și care pune un accent deosebit pe crearea atmosferei. E demn de semnalat faptul că, în manieră romantică, elementele de decor servesc perfect la obținerea efectelor de groază și de mister urmărite de către scriitor. De multe ori, peisajul se află într-o concordanță deplină cu starea sufletească a protagonistilor.

Drama trăită de personajele nuvelei *Moara cu noroc* este cumplită, dar are și un vădit rol purificator. Ca într-o tragedie antică, nu toți protagoniștii participă direct la evenimente, unii fiind doar simpli martori ai catastrofei. Mare admirator al lui Confucius, scriitorul vorbește prin intermediul eroilor săi, atribuindu-le propriile sale precepte morale în comentariul conflictului tragic. Un astfel de personaj este bătrâna. Prin intermediul ei, nuvela dobândește o structură circulară, deoarece se deschide cu enunțarea unui precept moral și se încheie cu un „așa a fost să fie”, ce exprimă acceptarea fatalității soartei și credința în voința divină ca instanță supremă.

atitudini

Corigent la geopolitică

■ Ovidiu Pecican

Într-un articol prea mic pentru un război atât de mare, publicat acum un an cu titlul *Geopolitică și "problema transilvană"* (Ziua, 22 mai 2003), sociologul Călin Cotoi abordează telegrafic problema capacității de negociere a statului român actual, chestiunea ardeleană, perimetrul tematic al Europei Centrale, câteva momente alese din istoria regionalismului din România și reflecția privitoare la identitatea transemică. În mai puțin de 6.300 de semne, autorul înșiruie enunțuri critice ba la adresa statului român, ba cu privire la aporturile unor mișcări civice și publicații regionaliste din țară, mulțumindu-se să emită judecăți de valoare fără suportul unei argumentații strânse. Acest lucru nu îl abate însă pe C. Cotoi de la țelul pe care și l-a propus: acela de a susține că în condițiile globalizării, mizele pe care statul român este pus să le negocieze au crescut, în timp ce statul însuși este lipsit de „inteligentă geopolitică”, fiind, adică, incapabil „să utilizeze informația politică într-un mod eficient”. Ar fi fost, desigur, pasionant ca cititorii sociologului să poată afla care sunt acele mize și de ce au ajuns ele la înălțimi mai amețitoare astăzi decât ieri.

Până să se ajungă acolo însă, merită stăruit asupra poziției critice a lui Călin Cotoi față de

statul român însuși, căci recriminările lui suferă, parcă, de o anume imprecizie. Statul nu și-a făcut lecțiile la materia numită geopolitică. Definită ca „știință a informării statului” – într-o logică a cărei coerență îmi scapă, câtă vreme în această interpretare cei mai mari geopoliticieni ar trebui să fie lucrătorii de la SRI sau cei din ministerul pentru propagandă – și așezată, opțional (fiindcă așa propune C. Cotoi), ori “în tradiția științelor camerale”, ori în cea a “statisticii secolului XVII și XVIII”, geopolitică este o piatră de încercare pentru statul român de astăzi. Nici nu e de mirare, zău! Fiind deodată și, ca să zic așa, în același timp, atâtea lucruri, geopolitică pare să nu mai fie nimic! O asemenea definiție ar deruta pe oricine, nu numai pe reprezentanții statului român. Evident, însă, autorul articolului face excepție, ca unul ce știe precis ce este această chintesență; fără să împărtășească, totuși, mai explicit, și altora despre ce ar fi vorba. De ce ar fi pentru stat mai importantă – și încă exclusiv, în viziunea lui C. Cotoi – geopolitică decât, să zicem, politicile publice, nu rezultă în nici un fel. Pesemne că statul ar trebui să fie alcătuit exclusiv din maștri ai jocurilor cu harta zonală, continentală ori globală, și nu un ansamblu de instituții puse în slujba cetățenilor.

Totuși, spre surprinderea celui care a urmărit critica severă aplicată de C. Cotoi statului român actual, aflăm că nemulțumirea sa provine din indiferența statului față de “transformările și rupturile induse de regionalizare, globalizare etc.”. Formula este revelatoare pentru poziția autorului. Acesta identifică – oare de ce?! – regionalizarea (un fenomen de confirmare administrativă și de afirmare identitară a regiunilor din cadrul statelor naționale și al Europei comunitare) și globalizarea (reconfigurare la scară planetară a spațiului economic, politic și comunicațional direct perceptibil) cu niște... rupturi! Spaima sa e cea a naționalistului tradițional că schimbarea ar putea însemna sfârșire, anularea radicală, retrasare de granițe. Mărturisesc că sunt nedumerit: ori statul este corigent în ochii lui C. Cotoi pentru că nu e suficient de flexibil, de rapid în mișcări adaptative, ori el trebuie să le respingă pe acestea, ca pe niște schimbări ce ar antrena consecințe de natură rupturii, rămânând ceea ce a fost și este.

Propun, de aceea, ca, după ce se lămurește cu sine însuși, C. Cotoi să revină în dezbatere. Poate vom ajunge să ne dumirim și ce înțelege prin regionalism, ori de ce acesta îi apare mai curând de relevanță geopolitică decât o chestiune ținând de regândirea în interior a bunului mers al treburilor publice ale țării.

■ *Claudiu Komartin*

Prag I

Victimă sau călău? - îți vorbesc, într-un fel,
despre stângăcia în surăs a bolnavului.

La început, febra ne-a părut ceva familiar și
duios:
se strecura noaptea prin așternuturi,
ne mângâia frunțile, șoptindu-ne cuvinte tandre
de încurajare. Stăteam îmbrățișați așa ceasuri
întregi.
Abia mai târziu i-am surprins adevărata înfățișare,
mult prea târziu,
când bățile inimii ni se rarefiaseră atât de tare
că orice știre ar fi ajuns până la noi zdrobea
toracele
ca pe un șarpe strecurat între coapsele unui
armăsar tânăr.

Febra ajunsese vicleană și galopantă,
vânându-ne fără milă prin toate ungherele casei.
De atunci, costul vieții mele a scăzut îngrijorător.
Parcă aș zgândări un viespar, ori de câte ori îmi
ating trupul.
și era o vreme când nimeni
nu mă putea mângâia cu atâta îndemânare ca
mine.

Strâng din dinți. Din stern. Din ovare.
Călăresc un pui de ogar jupuit cu dinții de
stăpânul său orb.

Îmi jupoi partea dreaptă a corpului, iar pe stânga
i-o las unuia care mă iubește mai mult.

Prag II

O drastică negociere a rănilor pe câmpul de
bătălie
(pe tabla de șah) unde o păclă mult mai cumplită
decât vacarmul trâmbițelor se lasă,
și unde tiptil țapul iese din sine și se ridică pe
picioarele dinapoi
încercând să necheze.

O drastică negociere a rănilor
când separarea puterilor în trup s-a încheiat,
și când de-a valma, juvenil și rece,
bolnav și ordonat, încrâncenat și vesel,
mă acomodez
cu locul în care a trăit odată victima, cu arpeggiul
extincției sale.

O drastică negociere a rănilor când mă urmezi,
orbește,
știind că oricum sinuciderea nu mai merită
osteneala.

Dragostea mea e un splendid sistem de
represiune, spuneai.
Alege, tu, ce e mai bun din mine, orice.

Prag III

Fruce negre, alungite ca niște țipete
s-au scuturat pe treptele de metal astă noapte

între noi distanța s-a insinuat viermănoasă
adâncind ca printr-o coapsă în rut flama senzuală

a unei
înfrișoșate atingeri

în curând la rădăcina copacului ars va cădea
semnul secerător al învinsului

în curând nici un semn nu va mai fi permis

doar lăuzele vor începe să mângâie pe mușete
cheagul cărnii noastre perfecte
prin care se aude cântând
mireasma celui ce fără grabă își construiește
lumina.

Poem

Aș fi vrut să îi spun lui Cosmin că acea noapte
revoltător de compactă
țâșnește în valuri din piepturile noastre
ca niște lăcuste înnebunite de spaimă
și că lespeda pe care ne odihnim trupurile
e un teas în care se zdrobesc strugurii
culeși toamna târziu.

(de sub piatră auzeam
chemările arzătoare ale vinului
dar noi am continuat să urcăm dealul
atenți doar la viața sălbatică dimprejur.)

aș fi vrut să-i pot spune fără cruzime
tot ce-mi trecea prin cap
aș fi dat orice să pot fi sincer cu el
să las sângele ca pe o mărturie nerăbdătoare
a slăbiciunii mele
să-mi umple gura

așa cum umplu eu cu vorbe hârția
într-o stare de confuzie
sau iluminare

vecină cu vedeniile sinucigașilor.

■ *Ștefan Manasia*

scriu poemul acesta

scriu poemul acesta
pe stomacul gol
cu suflul bulimic
scriu poemul acesta care
nu vrea să îți comunice să ia legătura cu tine
pliuri de carne-și descriu scîrba
falange vinete ca niște hribi
tastează decupează închipuie
ecusonul morții Moartea
vînată ca un hrib:
din iconița de plastic
mă privește Isus de plastic
cu ochișori microși de plastic
scriu poemul acesta
pe stomacul gol

săculețul inimii scorojit

azi
m-am simțit prima oară bătrîn
după ce am văzut filmul bobby deerfield al lui
pollack

dîndu-mi seama că nu am mai cunoscut de mult
dragostea adevărată
dragostea care face zidurile cu fresce ale vechilor
biserici
să transpire esență de trandafir
dragostea care dă un ce metafizic personajelor
superficiale
astfel încît acestea devin mai mult decît marca
jeansilor
a sweaterului pe care le poartă a aparatului pentru
epilat folosit
dragostea care așterne ca pe o brătară strălucitoare
aorta bărbatului pe glezna de lut ars a femeii
berbere

azi m-am simțit prima oară bătrîn
pea bătrîn ca să mai emit tristețe
cu creierul vlăguit și uscat
ca o cochilie albicioasă de melc
tocurile ascuțite pe care se leagănă femeile
mi-au înnegrit pielea ca niște șocuri electrice

am ieșit pe balcon am fumat
am văzut cerul de un albastru medicinal
aș fi vrut să plîng ori să sar în gol ca
un personaj din hamsun

în săculețul inimii scorojit am ascuns apoi totul
totul

dar tricoul ăsta avea o istorie

dar tricoul ăsta avea o istorie
fabuloasă era fabricat în hong kong-ul britanic
fusese purtat de verișorul din washington
care apărea chiar așa
puști lungan și rahiic pe bicicleta
uriașă un fel de rădașcă mecanică
tricoul ăsta însemna în familia noastră
îndemnul la rebeliunea grunge
era mov și albastru și gri
scurtcircuita polenul din privirea adolescentelor
și avea consistența soioasă a ălor
purtate în concerte de cobain
tricoul ăsta m-a făcut pe la cîșpe ani
să-mi redobîndesc demnitatea
terfelită de bățile golanilor din cartier
tricoul ăsta îmi adusese
prima iubită și faima unui profet
îndărătnic și paradoxal îmi părea
că maică-mea îl spală întotdeauna
cu mai mare grijă vișînd poate
la bunăstarea rudei din america
era pentru ea un ombilic secret o promisiune
pe el nu se îndurase să exerseze colții foarfecei
să-l transforme în cîrpă de vase
îl împachetase cu grijă
și ani de-a rândul îl păstrase în noptiera în care
cu o oroare tandră ca pe o madleină textilă
aveam să-l găsesc

■ Ștefan Baștovoi

Cărăbușul

Gândul morții
ca un cărăbuș
ce zboară în serile de mai,
ca o pasăre și ca un berbec
ce bate în poarta sufletului meu.

Câteodată te gândești
că poate ar fi mai bine
să te cufunzi în anonim
cum se cufundă
sacul cu căței
duși pentru înecat.

Exil și lauri.

Moarte timpurie

Copiii tăi, desigur,
îi vor naște
încă o vreme
trupurile altora.

și viața ca o jivină
lovită pe șosea
va șchiopăta
până la scăpătarea serii.

O, cine ești tu
și pentru ce se tulbură
sufletul tău

căci te-am văzut
din ochiul unei vietăți alergătoare,
care, murind,
tot nu învață să vorbească.

Puțin credincios

Prietene, când vremea se scurtează
se-abat asupra sufletului
văltoiri bine dresate,
de acum domestice și, parcă, fără putere.
Ce putere mare are gândul!
Palma sufletului o apasă,
 greu ca mercurul.
și mă întreb:
ce mă voi face eu,
căci n-am credință
nici măcar ca să mut un munte -
cum dar voi porunci gândului:
mută-te de aici și aruncă-te în mare?
Aș vrea să-mi mișc gândul ca pe un iepuraș de
soare, cu oglinda
La ce vor folosi atunci cuvintele acestea
și altele pe care le-am rostit,
le-am scris și le-am cântat?
Gândul aș voi să-l mișc
pe trotuarul înșorit al sufletului
ca pe un iepuraș de soare,
cu oglinda.
Într-un ochi cuminte
l-aș opri,
poate de pasăre,
poate de dobitoc,
care să nu se închidă revoltat
și să nu clipească.

Îmbrățișarea toamnei

Cine știe să găsească
tăcerea adevărată în inima sa,
tăcerea care este
tăcerea însăși a tăcerii?
Unde tăcerea tace
cufundată în blândețe.
Această amiază de septembrie
culcându-mă pe pieptul ei,
ca și cum m-ar fi iertat.

Peisaj stradal

La capătul drumului
cerul e ca obrazul.
Acolo ochii mei s-au odihnit
de greutatea întunericului.
Pustietate.
Și drumul parcă e un hol.
Mișcând basmaua unei fete bicicliste
vântul își mână valurile.
În susul curgerii,
înspre izvoarele tainice ale vânturilor,
gândul meu a pornit.
Ca un pește înfometat
al văzduhurilor.
Ape calde, ape curate,
în care gândul meu
și-a depus icrele,
înainte ca să plece și să nu mai fie.

Câmpul cu lăcustă

Unde începe singurătatea
și unde se termină ea?
Acolo unde timpul își are vizuina,
în câmpul unde lăcusta sare grea.
Unde se decojește lumina de întuneric
și lacrima de ochi,
și gândul de voință,
și mâna se trage speriată înapoi.
Și zâmbetul de gură,
și mersul de picior,
și cerul își risipește norii.

Și se alege de o parte
moartea și viața,
singurătatea și nesingurătatea.
Atunci lăcusta grea se
lipește de pământ și
florile câmpului se usucă cu trosnet.

Haiku

Tăcerea este suma
tuturor
cuvintelor trebuincioase.

Cel ce numără zilele ca clipele

Cel ce numără zilele ca clipele
și așază gândurile ca pietrele
și singurătatea sa nu o împarte cu nimeni,
acela și-a bătut inima
și a strigat la ea
în întunecimea camerei sale.
Acela a cunoscut
marginile trupului său.
Și a văzut că
așa cum este răsăritul de asfințit,
așa sînt de departe marginile
trupului una de alta.
Iar trupul său ca o hală goală,
când a strigat din el,
i-a purtat ecoul.
Pentru că acesta, cu faptele sale,
a înstrăinat pe Ziditorul, demult.

Cămăși

Prieteni,
azi slava deșartă strânge ca o cămașă.
Mă uit în ogrăzile unde am copilărit
și nu mă mai zăresc.
În arhitectura nouă și veche a timpului
secunde sunt ca niște ferestre,
zilele ca niște vitralii, prin care soarele
se pleacă în umbre aurii, melci, păsări galbene,
lunile - (cum ar fi luna septembrie), ca o
balustradă,
ca un gârducean de după care privește
marea un tânăr frate, pe ploaie.
Toți au fugit, până și îndrăgostiții
s-au dus, acoperindu-și capul cu cămășile.

Poezie de dragoste pentru poeții contemporani

O, poeți plini de păcate
și de neputințe!,
credeți-mă,
diferența dintre poeziile noastre
de dragoste și adevărata dragoste
e ca diferența dintre Lazăr mort
și Lazăr înviat.

■ *Cosmin Perța*

★★★

Iată cum moartea vine pâș-păș; cum se leagănă ca o mare lighioană verzuie și urletul ei traversează camerele lunecoase ale muștrării.

Tatăl meu a început bine. Avea tot atâtea piei cât un ornitofag. Memoria lui era întotdeauna exactă și seara, cartierul de vite îl adula rezemat de un felinar. Așa au început mulți. Așa viețile noastre mici și schimonosite ca la un bălci de țară erau expresive; erau trainice și dureroase ca un cal de prăsilă.

Inima tatălui meu, mireasă tânără ascunsă cu de-a sila în moara dezafectată din piață.

L-am uitat preț de câteva zile. Sângele lui în câte-va sticlucțe de cristal, învâlmășit prin pletele unsuroase ale marinarilor tineri, uscat într-un colț al vechii mele mansarde din Gheorgheni - nu-mi mai spunea nimic. Și zău, l-am uitat atât de bine încât de abia acum carnea mea moale și albăstruie prinde tărie.

Atunci a început schisma; nașterea câinelui schiop - muștrarea prelungă a tatălui. Acolo, unghiile lui scorojite și negre ca o mierlă în mai au început să scormonească pământul călduț și uleios; cu fiecare falangă mai aproape de mine; cu fiecare rând de piele mai aproape de Ea.

Aș vrea să știu cu exactitate în care moment al acelei zile s-au oprit avioanele-n cer și gurile lor reci de metal s-au priceput să urle cu forță în jos; să se scâlâmbăie ca o focă rănită, să pufăie ca o pisică violetă. Măinile îi încolțiseră aproape în pământul călduț și uleios, iar privit de deasupra restul corpului îi părea inutil.

Atunci am înțeles viermele gros de madagascar, viermele alb european, viermele maroniu australian, viermele viermilor și alți viermi. Le-am priceput tristețea plimbării singuratece prin pământul sticlos și crăpat, bunătatea gurii căscate a foame, liniștea pântecului viu.

Iată cum moartea vine pâș-păș. Tatăl meu a început bine: avea un costum de rezervă și bani la ciorap. Cunoștea scurtăturile Clujului și mai ales scrupulele lui. Mergea legănat și privea fix. Am putea spune că de acolo a început totul.

Petale de carne printre petale de flori.

Ca un șurub, creierul mic și mutant se înfiletează în măduvă. Prinde floare de mucigai și supurează. Ca o bormașină Bosch pătrunde în țeastă și el, creierul, tronează acolo. Își construiește imperiul după toate normele arhitectonice și sociale până când scepștrul îi cade, mâna se prinde neputincioasă de falcă și trage și trage până când falca se desprinde și o altă falcă mult mai fidelă îi ia locul. Până când gura cu falcă nouă nu mai folosește doar la mâncat, iar el, creierul mic și impertinent se retrage din nou în măduvă și începe o altă construcție parcă mai voalată și mai găurită.

Petale de carne printre petale de flori.

Am căzut ca o muscă roșie, ca o muscă de oțet în plasa lui de argint. Ca un țăntar în degetarul de aur cu sânge, ca o viespe în degetarul de fier cu lapte.

Iertarea nu vine decât rar și toate nopțile dinaintea ei par pierdute. Gleznele lui diforme pătrund aerul ca un glonte; îl foarfecă și-l despică până la rădăcina cuiului.

Iertarea nu vine oricând și când vine, puțini îngenuchează și-l cer iertare în numele tatălui.

Așa a făcut și el: adidașii storși de drum, tricoul Lacoste, carnea pe coaste, coasta pe inimă.

Aici a început cuțitul drept al fiecei să taie.

Acolo am ajuns și noi și am plecat.

Cuibul de cuc nu are pui. Mama lor e plecată la Veneția și-n urma ei au rămas pene și solzi. Cu solzii vom face o praștie, cu penele un aeroplan, și el va zbura și praștia va trage. Uneori vomăm înainte de moarte.

Tatăl meu a mișcat din degetul drept. Puterea lui mișcă din sânul drept. Puterea mea rămâne intactă.

Pavăza mea, liniștea lui; în stânga lui cerul, în stânga mea, Ea.

■ *Doru Perța*

Dero Surf

Închisoare umplută cu grăunțe Pop-Corn te-au golit devoratorii de publicitate în așteptarea orelor de liniște. Suflete ce put, uitate-n guri de metrou, faceți rugă de ploaie albă...

Mai alb!

Cuvânt divin spălat de vreme îndreaptă-mi pașii spre Oaza Alba Lux și pune-mi sufletul între rufe, la Soare. Raft plin de detergenți ieftini, îmbrăcat în roua înghețată de noiembrie și asaltat de cozile Epocii de Aur...
Mai strălucitor!

Ofer recompensă

Erai frumoasă în dimineața aceea cu tricoul alb cu dungi verzi orizontale ce-ți strângeau trupul cald de femeie născută o noapte întregă. Atât de frumoasă c-am fugit. Singurul meu tricou cu dungi verzi, orizontale...

Fisa de un dolar

Totul a început cu pierderea credinței în existența moșului roșcat, în roua cu care-și spală chipurile tinerele fete, în proverbele despre prietenie și despre buturuga mică vs. caru' mare. Degetul lui se îndrepta tremurător înspre butonul ce urma să-l ducă la parter. Stătea pe vârfuri în lift, de teamă să nu calce în voma aburindă. Uși trântite, pași apăsați îndreptați spre nicăieri. Între degetele reci învârtea o monedă, ce-l ajutase în momentele de cumpănă. O stație, două stații, trei... "nee-ne-aaa și ta-a-ntiii" refrenul îngânat îl trezi, lovindu-l în stomac. O durere puse stăpânire pe trupul său. Sunet de clopoțel și glasuri de prunci: "n-ai o fisă?"

Greșit (visul lui Albert)

Ea visează. Ea doarme alături și tresare la fiecare atingere de mine. Mă visează sau ne visează deși cu câteva ore în urmă când se trezise am întrebat-o dacă a visat ceva. NU, mi-a răspuns. Sau - NU ȘTIU.

Albert mi-a adus de la bibliotecă *Maitreyi*. Mi-a dat-o după ce medicul m-a anunțat că încă o lună trebuie să stau cu gura cusută. Am citit două pagini și am aruncat-o furios. Cartea a zburat puțin apoi a căzut pe podea ca o pasăre împușcată. Copertele grele cenușii au acoperit foile. M-am întins în pat simțind numai gura dinții mei cusuți. Definitiv. Aș vrea acum să mănânc mult să mi se facă rău și să borăsc. Să-mi ling degetele buzele și după aceasta să-mi fie rușine. Dar limba îmi simte doar sârma de pe dinți. Stau întins în pat și lacrimile îmi curg pe obraji apoi pe cearșaf. Întorc capul să nu mă observe cineva. Mi le șterg încerc să mi le opresc dar degeaba ele continuă să curgă libere bucuoase că-mi pot simți pielea buzele. Mă șterg pe ochi și ies în coridor pornind spre baie dar lacrimile continuă să curgă și eu aplec capul să nu mă vadă cineva. Intru în baie deschid robinetul. Lacrimile mi se amestecă cu apă cu bulele de săpun. Mă întorc în cameră mă întind în pat istovit îmi simt aiurit lacrimile și adorm

Aceasta a început câteva zile în urmă. Am visat că a murit mama. Că m-am întors acasă și totul îmi părea străin și straniu. O priveam pe mama în sicriu tânără frumoasă așa cum a fost totdeauna. Am început să plâng ca un nebun. Și am țipat. Atunci m-am trezit. Se trezise și ea. Mi-am dat seama că a fost un vis și fericit am strâns-o în brațe. Am pus mâinile la ochi dar nu aveam lacrimi. Am întrebat-o printre dinți dacă nu am țipat. A zis că nu a auzit. Abia atunci mi-am amintit că gura mi-e cusută că nu pot vorbi normal iar despre țipăt nici nu poate fi vorba. Am strâns-o în brațe și am adormit.

Albert stă pe patul din dreapta și vibrează cu capul de la stânga la dreapta. Apoi invers. Ochii mici îi sunt măriți de lentile aceasta mascându-i bănuiala care niciodată nu-l părăsește. Închide ochii. Își lasă capul purtat de valuri. Eu mă ridic umblu prin cameră și dau continuu din cap. ȘAH zic. NU MAI VREAU SĂ JOC zice ea și începe să dea din cap. Dăm ambii din cap. Ritmul iese din muzică. DACĂ NE-AR VEDEA CINEVA AR ZICE CĂ SUNTEM IDIOTI. AȘA ȘI ESTE îmi răspunde. În cameră intră Albert dând din cap. El continuă să dea din cap dar eu nu pot continua fiindcă a intrat Albert. E pentru mine ceva intim. Ceea ce îmi aparține numai mie. Dar el mă imbie să continuu. Pe patul de vizavi se așază Albert. Lovește mâinile de picioare și dă din cap. De la stânga la dreapta și invers. Se întoarce cu fața la perete și atunci eu îl strâng de gât și dau din cap cu el după același ritm. Îmi zice să nu mă sfiesc de Albert fiindcă aceasta este ceva firesc. Cel puțin pentru această cameră. BINE îi zic și dau vertical din cap.

POȚI SĂ MĂNÂNCI LAPTE, IAURT, LAPTE BĂTUT ȘI SUPE mi-a zis medicul. Am acceptat dând din cap.

Mergeam spre capătul coridorului dansând și dând din cap. POATE SĂ NE VADĂ CINEVA! DAR NU MĂ POT OPRI îmi răspunde. NICI

EU. Ajungem la capătul coridorului dansând și dând din cap. Din când în când privim spre UȘĂ să vedem dacă nu intră cineva să ne surprindă. FĂ PUȚIN STRIPTIS PENTRU MINE. BINE îi zic și continuu să dansez dând din cap și mângâindu-mi corpul. În timpul ăsta aud pe cineva bătând în fereastra din capătul celălalt al coridorului. IMPOSIBIL îmi zice E ETAJUL TREI continuăm să dansăm. MAI FĂ AȘA îmi zice și eu iarăși îmi ridic cămașa mângâindu-mi umerii. De multe multe ori. Ne întoarcem în cameră. Ea se culcă. Ea doarme. Ea visează. Eu mă ridic din pat dansând și dând din cap. Ies așa în coridor. Ea doarme. Cămașa mi se ridică în aer. Și eu. Zbor spre capătul coridorului. De vizavi se aude o bătaie în fereastră. Nu mă interesează.

Sobolanul

"Dar să știi:

Trăiesc zile de fiară. Sunt o oră de apă.

Seara pleoapa mea dormitează ca pădurea și cerul.

Iubirea mea puține vorbe știe:

Ce bine-i lângă sângele tău."

(Gottfried Benn, *Amenințare*)

El merge pe stradă. Se apropie de mine îl privesc este ras pe cap cu barbă vreau să văd de ce culoare îi sunt ochii dar el continuă să se apropie de mine și eu încep să-mi dau seama că el va trece de mine fără ca eu să-i observ culoarea ochilor. Mă întind pe cenușă acolo pe unde el va trece peste câteva clipe. Ridic un pic capul și văd de aproape că pieptul lui este ros că pieptul lui e o gaură iar în ea stă un șobolan gras. Închid ochii cu groază și simt cum calm el calcă peste pieptul meu. A trecut. Mă ridic un pic și îl privesc din urmă. De la spate îmi zâmbește șobolanul - are ochii albaștri. Eu îl privesc iar șobolanul continuă să-l roadă. Gaura crește iată că i-au rămas doar picioarele și mâinile. Aș putea să zic că acum e un șobolan cu picioare și mâini. Au dispărut și picioarele și mâinile. Șobolanul e pe pământ. Da știu că ar trebui să fug. El mă privește

DAR CUM ÎL CHEAMĂ?

Era odată un băiețel minunat. Îi plăceau florile soarele și ploaia. Dar cel mai mult îi plăcea să doarmă. Atunci lumea era cucerită de șobolani.

Erau atât de mulți șobolani încât nimeni nu-și imagina viața fără ei. Când oamenii creșteau mari la ei în case veneau șobolanii și îi mâncau. Și acest băiețel visa foarte mult. Și părinții îi ziceau HAI TREZEȘTE-TE VIAȚA TRECE IAR TU DORMI. Dar el se întorcea pe altă parte și continua să viseze. Visa o lume moartă o lume ce demult nu mai exista adică frumoasă dar el nu avea de unde ști asta. Dar iată că într-o zi acest băiețel a visat un șobolan. Fratele stă pe genunchii tatălui care povestind a început să plângă. Eu îi zic în gând tatălui să continue și el continuă. Și acest băiețel s-a împrietenit cu șobolanul. Trăiau împreună și nu vroiau să cunoască altă viață. Astfel că șobolanul a început să vorbească iar băiețelul să pisucie.

Îl aud pe tata cum vorbește în camera vecină. Îl aud și pe fratele meu plângând și întrebându-l cum îl cheamă. Eu stau aici și încep să mi se facă din ce în ce mai rău. De s-ar termina odată asta. În principiu aici nu e rău. Dar ȘTIU în sfârșit trebuie să aleg: acolo sau acolo. Din păcate mama nu poate visa tot timpul. Eu nu vreau așa dar visurile mamei sunt întrerupte de loviturile mele. De aici îmi place să o mângâi pe mama. Dar știu că ei îi este tare dureros. De pildă când îi mângâi inima. Atunci ea de obicei pierde cunoștința iar tata tremură transpiră îi dă apă cu zahăr și o șterge cu o batistă rece. Eu nu vreau să-i fac rău mamei. Vreau pur și simplu s-o mângâi dar ea nu înțelege asta și în general ei nu sunt capabili să mă înțeleagă. Îl aud pe fratele din camera vecină cum plânge. Eu știu că el a uitat totul dar îl iert. Cândva mă va visa. Și își va aminti.

IMEDIAT DOAMNĂ TOTUL SE VA TERMINA REPEDE

Mai încerc în grabă să întind mâinile să ajung inima mamei. Ea geme. Iarăși o doare. Azi eu o dor pe mama ultima oară. Medicul ridică halatul de pe picioarele mamei. Simt că mama plânge.

Cum? Cum îl cheamă?

Medicul își pune urecea pe pântecul mamei. Mâna lui e pe pubisul ei.

IMEDIAT DOAMNĂ

Își încearcă instrumentele. Le aud. În camera vecină tata plânge. Cum? Cum îl cheamă? Întreabă fratele meu.

Mamei îi tremură picioarele.

NU! ÎNCERC SĂ DESCHID OCHII SĂ CASC GURA SĂ ȚIP CĂ ACEST BĂIEȚEL ESTE BĂIEȚELUL MEU dar e târziu. Cineva bate la ușă.

Quiproquo

Dar afară plouă. El plânge așa ca și cum nimeni nu l-ar vedea ca și cum ar fi singur închis într-o cameră și aici și-ar revărsa toată durerea toată tristețea și singurătatea sa. El plânge cu hohote cu sughițuri ca și cum prin aceasta ar demonstra ceva cuiva. Și în orașul tău a plouat mult. atunci eu am visat că mă apropiu de fereastră și te văd într-o barcă fluturându-mi cu o vâslă Heeeeeeeeeeeeeeeeee heee! Salut! Dar m-am trezit singur am întins mâna afară și am simțit primele picături ce cad deasupra orașului. Plânge.

Să încerc să adorm. Să visez că am crescut mare. că nu există case. Iar dacă există sunt fără uși. Cu multe becuri și muzică. Eu plec. Eu încerc să adorm eu dorm..... nu pot.

Hamartia

(O cameră cu pereții albi ușile albe un pat acoperit cu cearșafuri albe. Pe el stă Albert în chiloți albi. E un copil slăbuț cu ochelari rotunzi)

PERSONAJE:

ALBERT

PEREȚII (Au o formă ce ne amintește de boxe)

UȘA

FRAȚII

ALBERT (Își scoate ochelarii și-i șterge de cearșaf. Tremură. E transpirat): Krușka mednaia!

PEREȚII:

AuuuuUUUUUUUUUUUUUUUU!

ALBERT (Își pune speriat ochelarii privește pereții zâmbește fals): Gluma!

PEREȚII: UUUuuf...

ALBERT: Of!

ALBERT:

OOOOOOOOOOOOOOOOOOOF!

PEREȚII: Î?

ALBERT (Privind în transă podeaua): Of

PEREȚII (Încep să îngâne încet o melodiaoră psihedelică)

ALBERT (Își scoate ochelarii și-i șterge de cearșaf îi pune pe podea și se întinde în pat. Nu se învelește. Închide ochii): Eu dorm.

(O perioadă camera înlemnește în poziția aceasta.)

UȘA: BUFFF!

(Intră FRAȚII hohotind privesc pereții și aceștia nu mai cântă.)

FRAȚII: Ce mai face micuțul nostru? De ce nu te învelești?

ALBERT: Nu mi-e frig!

FRAȚII: Ai să răcești!

(Amenințător se apropie de el. Unul îl apucă și îl srânge altul smulge cearșaful îl acoperă pe Albert. ambii îl învelesc hohotind. Albert face mișcări isterice să scape. Frații râd câteva minute apoi ies din cameră.)

UȘA: BUFFF!

(Albert continuă să se lupte cu cearșaful. Când în sfârșit termină îl aruncă sub pat. Se așază. Își șterge cu mâna transpirația.)

ALBERT: Krușka mednaia!

PEREȚII: Î?

ALBERT: Krușka mednaia!

Pe pisica mea o cheamă Samson. De fapt e motan. Samson e foarte trist fiindcă a avut un prieten cățeluș care a murit. Samson a crescut împreună cu Seba de aceea e o pisică deșteaptă are apucături de câine. De pildă când i-e foame zgârie ușa după care stăm noi. O perioadă am crezut că Samson a înnebunit. Nu recunoștea pe nimeni. Acum e mai bine. Toată ziua stă în fundul grădinii și se joacă cu niște păsărele. Ele zboară deasupra lui Samson și el încearcă să le prindă cu lăbuțele. Așa se joacă ore întregi. Și păsărelele sunt foarte triste. Eu am văzut cum Samson o făcea pe supăratul și fugea spre casă și păsărelele zburau deasupra lui. Ele zburau din urma lui.

El plânge. Tata vrea să-mi fure mașinuța mea de scris. O micuța mea HERMES BABY cum să te las? Ce voi face fără tine? Cui să-i scriu sonete noapți întregi? Tu dragoste a mea cum să te părădesc?

Tu ești departe. Cu cât timpul trece mai mult și tu nu ești lângă mine chipul tău se metamorfozează. Uneori îți visez corpul. Cum ridici mâinile îndemnându-mă să-ți scot tricoul. Eu ți-l scot și tu repede înoți sub plapumă. Și o tragi până la bărbie mă privești și îmi zâmbești. Dar acesta e alt vis. uneori eu plâng prin somn. Aceasta mă enervează. Mă trezesc cu buzele mușcate și fața plină de lacrimi. Știu că dacă ai fi acum alături nu aș plânge prin somn. Dacă nu te voi vedea mult timp riști să devii un mit pentru mine. Te vreau alături reală caldă. Să te miros și să-ți zic că miroși a bostan. Tu să râzi și eu să te întreb de ce îți place când plouă.

Fumez o țigară și după asta mă întorc la masă la mașinuța mea de scris. EU DESCHID UȘILE ETERNITĂȚII. Beau toată cafeaua și o acopăr cu o hârtie. Ridic hârtia și o privesc. Însemnările

tatălui:

St. cel M. își pregătește cu 12 ani înainte de moarte mormântul. Meșterul lasă loc liber pentru ziua și anul morții. Urmașii n-au mai scris nimic.

3 zile și 3 nopți au bătut clopotele în toată Moldova.

12 oct. 1717. Se stinge candela de la morm. Atunci austriecii au ocupat Bucovina de Nord.

O pun la loc deasupra ceștii goale. Ultima oară l-am văzut pe Vadim cu spatele întors la mine. Are un rucsac foarte mare. Lasă să i se vadă doar vârful capului și picioarele. Ieșise din autobuz chiar în orașul lui. Eu plecam cu mult mai departe. Era fericit. Am bătut în fereastră și el a venit a pus mâna pe geam. Am pus-o și eu. Mâinile noastre au fost lipite prin geam câteva clipe. Apoi autobuzul a pornit. L-am văzut fluturându-mi cu mâna: Adio!

(aceeași cameră)

UȘA: BUFFF!

(Intră Albert cu un rucsac foarte mare îl trăneste jos)

PEREȚII: Î?

ALBERT: KRUȘKA MEDNAIA!

PEREȚII: A!

(Albert se apropie de un perete și își șterge mâinile pline de sânge se culcă în pat închide ochii)

PEREȚII (încep să cânte muzică psihedelică... Pink Floyd?)

ALBERT: AM UITAT TOT! Nu pot.

CORTINA

Dar El plânge. Ies afară în ploaie. Apa îmi ajunge la piele îmi udă țigările. Mă dezbrac și arunc hainele. Continuă să plouă și eu privesc cerul. Apa este caldă. Încep să sar neluându-mi ochii de la cer. Deodată cerul se face senin privesc stelele aud ceva jos privesc. Din toate părțile sar hotărât spre mine multe multe broaște.

Dimineața suntem gri

sunt obosit de atâtea vise urâte
și-mi vine să scriu poezie cu rimă
care exprimă
romantismul jegos al acestui frumos
oraș
sunt un laș
în plină ascensiune, pe bune,
chiar acum mă duc sa fut timpul - meserie grea
pentru care mintea mea
a trebuit să capete obișnuința
de a visa
urât.
de aceea
stau acum în stație și aștept troleul șase.
și mutrele jechoase
se uită la mine ca la un sălbatic
pentru că asta sunt - un sălbatic din pământ,
un rătăcit pe vânt
și un idiot de gând
care nu le dă pace și-i întreabă
cine e mai de treabă? Dumnezeu sau dracu?
și omul, săracu,
nu va mai avea somn sau va visa urât,
poate chipul său decorat cu un rât,
poate niște vecine cu sexele rase...
dar doar pentru că eu aștept troleul șase
nu înseamnă că trebuie să fiți cu toții gri.
dimpotrivă, bucurări-vă că veți fi
în drum spre uzină.
nu aveți nici o vină că ea se va închide
și fețele voastre livide
vor privi în jos...
va fi vina mea, a tânărului jegos
care nu vă dă pace în dimineața asta cu lună
amară
și care, într-o doară,
înainte de-a urca în troleul gri,
va râde ușor:
prostii...

sunt eu asfaltul tău de zi cu zi

mașinile sunt proaste
pentru că oamenii sunt proști.
roboții sunt niște sclavi
pentru că oamenii sunt niște sclavi.
blocurile sunt gri
pentru că oamenii sunt gri.
dar sufletul meu e trist
nu pentru că oamenii sunt triști,
ci pentru că
marylin monroe a murit așa tânără și frumoasă
și pentru că aseară la concert
nimeni nu a înțeles ce-am vrut eu să zic
cu chestia asta:

Сунт еу асфалтул тăу де зи ку зи

★★★

mă uit la iubita mea cum doarme.
iubita mea are un chip atât de curat,
atât de curat...
chipul iubitei mele este în deplină opoziție
cu chipul lui ceașescu.
pentru că trebuie să știți: eu îl văd pe ceașescu
mereu.
ceașescu ne spune la mulți ani de fiecare
crăciun, el ține prima pagină a ziarelor
cu scandaluri de corupție și tot el e cel care
arestează corupții.
de la el cumpăr țigări și pâine în fiecare zi, de la el

primesc banii pentru concert.
cu ceașescu vorbesc despre rock la emisiunile
radio și tv,
lui îi spun: da sunt bine, nu știu când vin pe
acasă.
iubita mea e singura care nu are chipul lui
ceașescu.
iubita mea ar putea cu adevărat să-l omoare pe
ceașescu,
nu doar așa, cu pușca, ci pe bune, să-l scoată din
fața ochilor mei....
.....
în fața ochilor mei apare doar ceașescu.
eu plâng și iubita mă întreabă: de ce plângi?
sunt fericit, îi răspund, văd chipul tău peste tot,
nu e adevărat că îl văd pe ceașescu, l-au
împușcat
la revoluție, știi doar, e mort...
e
mort?...
ești sigur? poate a scăpat... știi cum e cu
manipularea asta mass-media....
e mort e mort
încep să urlu, sigur că e mort,
doar pe tine te văd, tu ești iubita mea, altceva nu
văd,
e mort e mort
e mort e mort....

am obosit.
iubita mea îmi mângâie părul și îmi spune:
haide, iubituie, noi sau el,
totul
sau
nimic...

★★★

dușmanul meu numărul unu este baba de la cinci
și asta mi-a spus-o sandu acum cinci minute
ascult rammstein ei sunt cinci
și pe cinci mai nu am făcut nimic.
așa-i că poezia asta începe prost?
atunci să reluăm:
din cinci în cinci kilometri mașina se oprește
pentru a înregistra amintirea imaginilor
care ar putea răni ochii mai târziu
și care par a fi imaginile mării poate din cauza lui
moby
uite cum se strică iar armonia versului
și stai și te-ntrebi: de ce totul trebuie să fie
la timpul prezent?
nu poți vedea dincolo de minutul zero? dincolo
de saliva babei de la cinci dincolo de muzica lui
moby...
să mai încercăm o dată:
cinci păsări zburau stupefiant (doamne, ce
cuvânt!)
peste capetele noastre atingându-se...
în definitiv, de ce ne-ar mai păsa nouă de păsări
atunci
când capetele noastre se ating?
așa-i că poezia asta se termină prost?
ei bine, nu-mi pasă, ascult no doubt cu don't
speak,
ei sunt patru
și la ora patru ilinca a plecat la școală
o sa vină mai târziu să facem dragoste
așa mai merge, vă spuneți, însa sorry totul
se termină aici
pentru că a venit dușmanul meu numărul unu
să îmi spună că noi stăm cinci în apartament
poate chiar șase dacă o socotim și pe tipa care a
plecat la patru
haide tanti nu fi proastă
mai bine să ascultăm rammstein și

să ne uităm la sandu cum
învața...

★★★

bunicul meu mută mobila prin casă...
afară, oamenii s-au obișnuit cu căldura și
de-a dura
își rostogolesc capetele roz
spre grămețile de moloz după ele
și-a făcut un idiot terasă.
bunicul meu mută mobila prin casă...
berile în formă de obuze îngrămădesc în ele beții
obtuze
sentimente de disperare acoperite cu căcat.
omul a evoluat
de dimineața până seara așa:
în zori un gândac la prânz o larvă
iar la cină un vierme de cadavru...
fiecare candelabru
din fiecare apartament din fiecare frigider de
ciment
are atârnat de el un mort
care acționat cu un anumit resort
ar putea să ne spună mult mai bine cine suntem
și cum suntem
și de ce.
mult mai bine decât porcii de rasă...
bunicul meu mută mobila prin casă...
s-a și lovit de vreo două ori de corpul inert
care-l privește cu un ochi de expert și-i spune
tu ai fost comunist, pe bune,
ai refuzat să te cununi la biserică să nu te dea
afară din armată
pe vremea aia stalin era frustrat sexual...
nu ai spus nimic de morții de la canal și
la revoluție
ai stat în casă și ai simțit că ești privit
și nu ai bănuț
că îți crește un mort din candelabru...
în anii care au trecut
tot mai tăcut ai devenit
și în fiecare zi ai fost și vierme și larvă
și gândac...
bunicul meu mută mobila prin casă...
ceva lipsit de orice sens
într-un deplin consens
cu bunicii din celelalte case,
cu berile de pe terase,
cu larvele din celelalte rase
ca niște copii
care ne așteaptă să venim să înlocuim
morții din gând...
până când?
până când o să mai adunăm molozul și sticlele
goale
mirosul de cadavre și limbile de lemn
mobila veche ca un sicriu plutitor
și strigătele mute de "drepti!" ale generalilor în
rezervă?
putoarea de conservă
crește din lumea pe care-o părăsesc...
eu mor
bunicii mută mobile prin casă
și trăiesc...

Fum

■ Cosmin Mașca

1

"Seară tristă cu străzi zdrențuite ce duc aproape sigur în umbra zidurilor acoperite de noapte, sunetul vocilor lumii nocturne, mugetul unei sirene lincezită în depărtare, tocuri...."

În acea seară așteptam cu o neliniște taurină notele ce închegau diafan sunetul telefonului, mă pregătisem ceva mai meticolos decât de obicei: o baie cu spume arome orientale, barba aranjată metodic și sever cu tăieturi fine de chirurg, câteva fire dezordonate pe piept căzute sub lamele aparatului de ras, unghiile curățate și lăcuite discret, un ușor fond de ten sub ochi și sprâncenele ordonate prin smulgere.

Cintă telefonul.

Scările sînt coborîte fulgerător și pantofii strălucesc în bătaia neanelor violete din hol. Sîntem într-o casă vastă unde parfumurile transpirațiilor zecilor de prostituate ce-au lăsat locul altora s-au stabilizat cu precizie în ziduri. -Mi-ai adus ceva? Ai scris? mă ia în primire gazda strălucind sub o tonă de bijuterii false. Ochii îmi fug pe rîndurile inegale de păpuși amestecate pe toți pereții și culorile lor maronii, înghesuite, creează senzația unei grădinițe de bătrîni. O analiză mai atentă a exponatelor de cîrpă dezvăluie fețe mutilate, înțepate, mîini lipsă, sexul supradimensionat și alte soiuri ce-mi sînt prezentate de gazda sclipitoare.

Holul dă, prin niște coridoare lungi, năpădite de oglinzi, într-o grădină unde stau despuiate, în bătaia orbitoare a amiezii, câteva fete în șezlonguri.

-Ce-ai scris?

-Îmi pare rău, dar n-a ieșit mare brînză. Citește.

"Seară tristă cu străzi ce duc....." doar atît? Ce facem azi?

-Improvizăm.

S-a alungit insesizabil pe un șezlong, lîngă o copilă căreia abia îi răzberiseră sîinii, mîngîindu-și barba impecabilă.

-Lola, te rog adu scara și frînghia, azi vâ las să alegeți voi regulile, spuse el.

-N-ai scris nimic? vine o voce de mascul din gîtul bine așezat între umerii Lolei, ai ruginit?

-Mi-am aranjat cu prea mult zel barba.

Trei capre bolnăvicioase pasc într-un colț al grădinii, printre femeile dezbrăcate.

Azi mă simt al dracului de bine; aș face o baie, m-aș hîrjoni cu o babă; dar mi-e prea lene să-mi abandonez jîlțul; aștept să înceapă spectacolul, poate-mi vine chef să mă ridic. Nimic sigur.

- Cine ești tu? o întrebă pe tînăra vecină de șezlong.

- Am trei bile mari, ca niște planete.

2

30, 31, 32, 33, sînt numărate păpușile.

În curte s-au aranjat frînghia și scara într-o combinație veselă.

O cameră la primul etaj: ah-ah-ah, porcule, aaaAAAIHHH!!! Femeia îl alungă și intră fulgerător în baie.

- Ac' hai încoa bă nu ffi nasoal', c' drac' ? Mere' să bem o cafe'-n pizda mă-sii? 'Ă doare-n cur s' mor de nu...

Se șterge sîngace de sînge pînă înroșește prosopul, și își privește dezastrul dintre picioare. "Nenorocitul."

- Ce-a' bă? Hai 'ncoa 'tu-ț pizda-n-cur! hîrîie el.

Caută prin baie. Și-a revenit și cotrobăie dinamică printre obiectele încîlcite peste tot, răstoarnă un parfum, îl ridică și îl așează grațios la loc, privește oglinda și...."oglindea!".....o desface ușurel din ramă, o înfășoară în prosopul sîngeriu și o trîntește surîzător de chiuveță. Se întoarce în cameră. Bărbatul zace într-o rînă, bolborosind printre bucățele crocante de vomă. Dezevește cu degete atente și roșii un ciob, prinde și îi depărtează foarte atent bărbia, aplică sticla și face o incizie mortală.

3

În mijlocul grădinii interioare s-a așezat o masă încărcată cu struguri, banane, piersici și căpșuni închipuind o femeie: buze de căpșuni, ochi de piersici, sîni din struguri și banane, picioare și mîini făcute din mici sfere zemoase, degete cu unghii roșii ca fragii.

Pe gazon s-au adunat câteva gîște albe ce pasc neglijent printre picioarele mlădioase și desculțe ale femeilor. Draman și-a întrerupt conversația cu șezlongul vecin și adastă pe burtă, cu un picior atîrnînd, într-o atitudine nostimă de leșinat.

- Ce s-a întîmplat dragul meu? îl întrebă o umbră venită răcoritor peste față.

Draman scutură o sprînceană în semn de "mi-e lene".

- Am un cadou pentru tine.

4

Două fete gemene, de zece ani, împodobesc diafan scara cu felii de hîrtie neagră, rînduite la distanțe egale, pe fiecare treaptă.

5

Dacă ar fi să-mi fac autoportretul ar suna: elegant.....în ziua asta informă cu aromă de struguri zdrobiți.

"Știi ce te așteaptă în ziua asta Draman? Vei putea să te strecoari prin ziua asta.....informă? He-he-he"

Sunete potolite, de clopoței, anunță prezența caprelor, și clinchetul lor se topește în soare.

Lola, cu spatele greoi înecat în umbră, își mînjește sîinii cu o pastă profilactică (gesturi barbare), fredonează șuierînd gros o bucată arhi-

cunoscută și închide pleoapele în clipa cînd se evaporă ultimul clinchet mort.

- Nu vrei să-ți vezi cadoul?

Draman deschide ochii și în ei explodează imaginea unei rochii roz, pînă la genunchi. În afară de cele două copilețe, sînt singurii oameni îmbrăcați din grădină.

6

- Ce vrei să ne jucăm? întrebă una dintre gemene.

- De-a moartea, răspunde cealaltă.

- Tu ești criminalul, iar eu victima întîmplătoare.

- Bine.

- Mă prefac că sînt o fetiță inocentă și plîpîndă iar tu nu suportă ființele neajutorate, și se tulbură sîngele, mîinile și se încleștează, fumege și atacă.

- Dar n-am să teucid. Am o rețineră care mă îndeamnă la cumpătare. Te închid într-o pivniță și te las să mori singură.

- La trei începem. Unu....

7

- Nu-mi plac evenimentele stupide. Ce-ți veni să-mi faci un cadou? Te plictisești, Angel?

- De ce nu-mi spui pe nume?

- Din lene.

Fata din șezlongul alăturat privește intens acțiunea.

Lola stă rezemată de scara cu aspect mortuar și înglobează soare. Animalele s-au adunat în grup și așteaptă liniștea serii. O femeie pe jumătate îmbrăcată se apropie de Draman, purtîndu-și picioarele cu smucituri. Treizeci de ani, sîni rețușați de multe ori, fund izbit, trup brăzdat cu dire stacojii.

- L-am ucis, spune ea fără adresă cînd ajunge lîngă trio-ul în care lenește Draman. Pe el nu-l interesează, își răsucește doar capul pe partea opusă.

- E al doilea pe săptămîna asta Lili, de ce aduci mereu porci? zice gravă Angel.

- Nu mă pot abține.

Avînd atenția veșnic vie, Lola adulmecă mirosul de sînge proaspăt și își părăsește degrabă scara. Lîngă ei se mai adună câteva nuduri și împreună se depărtează spre locul asasinatului, lăsîndu-l pe Draman în lenea lui mormîntală.

8

Cu rețineră, Angel apasă clanța și cortegiul feminin se strecoară susurînd înăuntru. De cele două părți ale patului stau, îmbrăcate identic în galben

amar, gemenele, privind mortul. Miros ud de carne și sânge. Lili și Angel se apropie solemn de cele două copilețe și își lasă mâinile să odihnească pe umerii lor. Celelalte (patru) femei goale s-au aliniat la capătul mortului. Liniște. Pe fondul aprins al hemoragiei, formele albe ale trupului abandonat veșniciei lucesc diafan, parcă într-o aură. Lili, cu mâinile încă roșii, izbucnește în plâns; se apropie și cuprinde capul bleg al victimei, îl strânge la piept și îi sărută postum fruntea, apoi, urmărită de un suspin general, iese ca o furtună.

- Pe asta l-a iubit cel mai mult, zice o geamănă.

9

"Îți sporește lenea cu fiecare oră într-o progresie uluitoare! Ridică-te, e timpul să te trezești, îndată pleacă soarele..."

Ar fi cazul să-mi mișc instalația rudimentară și să mă extrag din amorteala asta pustie. Azi n-am scris mai nimic; parcă am piteci războinici împri-mați în piele. Aștept desfătările improvizatei feminine. Liniștea asta e agasantă. Draman simte în jurul lui mersul apăsător al Lolei și o urmărește cu ochiul imaginărilor cum ajunge în dreptul scării, cum desface frînghia și o adună pe după cot cu mișcări de rutină, cum pleacă lăsând peste el boarea dulceag-acrișoară a transpirației, ca o otrăvă. O capră se trezește și rage fără scop, semenele ei intră în alarmă imitând-o, clopoțelii de la grumazuri tresar subțire, curtea se umple cu o muzică înnebunitoare, concepută parcă pentru o înmormântare animală. Înainte ca Draman să comită un gest decisiv, cornutele își încetează la fel de subit cum au început simfonia, și notele se pierd în depărtarea amurgului.

- Lili a ucis din nou, spune o voce deasupra lui și o mână îi netezește grijuliu spatele sacoului.

Nimic nou. Draman deschide ochii și, cu rețineri profunde, ridică tînjitor mîna dreaptă, într-un gest conceput să mîngîie fundul ei îngust.

10

- Heie! Heie-heie! Huooo! o babă împrăștie caprele, aleargă, prinde una și începe să o mulgă. Seară. Cîteva lumini sărmane îmbracă pajiștea în argint. Din clădire se ivesc umbre ghemuite și dezbrăcate. Cără cadavrul. Draman a ezitat de trei ori, acum atacă în forță și-și ridică subtil corpul din curbura șezlongului. Cască intens privind cu delectare mersul cumplit, încordat, absent, al transportatoarelor. Criminala plînge.

- Așezați-l pe masă, ordonează el, acoperiți-l cu fructe; o să-l țină proaspăt pînă mîine. Femeile se execută.

11

Prefăcută, Angel se încolăcește delicios pe după umerii lui Draman, îi acoperă ochii cu o eșarfă roșie punctată cu alb, îi strecoară în mîini un obiect greu, rece și lucios. Draman, ca o vijelie, trage cortina de pe ochi.

- Bustul lui Leonardo Da Vinci! L-ai găsit pînă la urmă! Te iubesc, Angel, te iubesc...

În mîinile lui apasă o statuță de un galben încins: față de înțelept absolut, mutilată prin lipsa ochilor din locurile știute și mutați, într-un singur exemplar, între sprîncene. Restul falduri. Angel se apleacă și își lasă urmele buzelor ei delicate pe obrazul statuii.

12

"Seara asta are miros de scrum....."

13

- Și celălalt era gras, beat și violent, spune una dintre gemene, fata asta are o înclinație patologică spre vulgar.

- Era tolănit exact în poziția în care a murit și celălalt, precizează cealaltă.

- De fiecare dată o devoră muștrările. Îi iubește sincer și îi urăște în același timp. Ar trebui potolită.

- Doar un porc o poate potoli...

14

- Doamnelor, în această seară desăvîrșită ne vom dedica simțurile plăcerii dansului, anunță Draman.

Baba care mulsese mai devreme caprele aducea îngreunată o tavă cu pahare colorate pînă la jumătate în alb. Un reflector naufragiat pe un stîlp în centrul grădinii transmitea nevăzută galben năprasnic, scînteind pielea femeilor cu aur; gîștele păsteau împrăștiate ca niște mingi de fotbal pe toată suprafața curții, fetele își împodobeau una alteia trupurile cu buline mari negre, o muzică neutră își împletea în aer sunetul ei duios, plămînd vibrații unduitoare, curtea era acoperită de pustiul unui abur.

Lili trage după ea un furtun de pompieri și îi așează gura metalică într-un colț al grădinii, puțin oblic, în sus, pe un suport improvizat pregătit dinainte. Da Vinci stă abandonat sub masa cu fructe și carne. Una dintre gemenele ghemuite în iarbă ridică bustul și îi șterge urmele de ruj cu dosul mînceii. Bătrîna care l-a primit pe Draman (încărcată cu bijuterii false) termină de numărat păpușile din hol: 728, 729, 800.

15

În grădină s-a descătușat un vulcan ce împrăștie picuri de rouă. Ploaia vaporoză și potolită se așterne pe trupuri, desenul proaspăt se moaie, se ondulează și curge cumplit pe goliiciunea fetelor care aleargă după gîște. Angel și Draman dansează retrași, cu părul sticlind fraged.

Boabele de struguri sînt captate de buzele caprelor. S-au adunat răsfăte în jurul mesei (una e pe masă) și halesc fructele, dezgolind treptat formele apăsătoare ale cadavrului. Capra de deasupra gustă căpșunii așezați în orbite. Fructele gem sub o încărcătură, mereu alimentată, de picuri. Lola se freacă energic cu săpun, cocotață

Execuția

■ Nicolae Turcan

Cred că m-am pierdut, îmi zic, înlăturând cu mîna o creangă, atent în același timp să nu mă împiedic, să nu alunec pe solul denivelat, acoperit cu ace de brad, umed de la ploaia care abia a contenit, M-am pierdut și gata, cu toate că aș putea spune unde e nordul, încă îl am în memorie alături de imaginea celui mai înalt vîrf muntos din zonă, încă îl pot ghici undeva la dreapta, dar cu toate acestea. Pur și simplu m-am pierdut, iar faptul nu mă onorează nici în fața mea, nici înaintea camarazilor care mă așteaptă în vâlceaua întunecoasă, tremurînd de frig, dar cu speranțele mai vii ca niciodată, și, pe deasupra, e cu atât mai trist dacă mă gîndesc că, chiar în acest moment, chiar în această secundă blestemată în care mi-am dat seama că nu știu unde mă aflu, gurile puștilor ar putea fi îndreptate spre mine, așteptându-mă cu acea siguranță metalică neînduplecată, să fac un gest, un simplu gest care să le asmută

în vîrful scării.

- Nu mai pot aștepta, m-a părăsit răbdarea, șoptește Draman și un fior nemilos îi gidilă spinarea.

-Vrei în seara asta?

-Angel, ești minunată; du-mă, scapă-mă.

16

Pășesc tăcuți într-o cameră. Interiorul larg este acoperit de catifea roșie revărsată pe toți pereții, iar un bec roz dă încăperii un aer strident de infern. Draman îl așează pe Da Vinci în faldurile catifelei și inima lui pare suspendată într-o negură pustie și desfătătoare. În fundul camerei o scenă. Pe perete, deasupra scenei, prinsă în capete cu sfoară legată de tavan, stă lipită o scîndură. Angel scoate după draperii, trage, scîndura coboară și se izbește de scenă, cu un sunet de sicriu lovit. Din dedesubtul catifelei, Angel pornește muzica. Cei doi se îmbrățișează, se pipăie strîns, se strîng pînă alcătuiesc un trup diform; sîngele lor pulsează năucitor în sîngele camerei. Dintr-un colț Angel aduce un ciocan și cîteva cuie, în timp ce Draman, cu fața însoțită și limpede, se așează desfăcîndu-și brațele de-a lungul scîndurii. O privește cu simpatie. Un zîmbet sănătos, slugarnic, o cheamă; ea, docilă, îi înfinge cuie în ambele palme, îi sărută gingaș fruntea încărcată cu sudoare, se desprinde și, de după falduri, trage. Scîndura se ridică încet împreună cu el, în genunchi, se ridică, mecanismul își încetează mișcarea cînd Draman e în picioare. Costumul său ud încă își păstrează liniile, capul îi atîrnă, și-l ridică nervos din cînd în cînd, scena e preparată, spectacolul poate începe. Cu o ușoară unduire a goldului, Angel pornește un dans banal, își dezbracă lent corpul cu gesturi experte, mișcărilor-i tulburi își sporesc dramatismul o dată cu muzica; stă în fața lui Draman și dansul îi șerpuieste vioi goliiciunea și-i spulberă gîndurile, mîinile lui șiroiesc înroșite, își ridică pentru ultima oară capul, privește numărul special plămuit de Angel pentru el; dintr-un colț ies cîteva scânteii, o margine de catifea se aprinde, flăcările mînîncă nemilos din pînză, camera se face lumină vie și cei doi se zăresc tot mai greu, îmbrățișați, înaintea ca întreaga scenă să dispară definitiv în fum. ■

asupra-mi, Umblă cu atenție, îmi zic, Umblă cu urechi de auzit, cu ochi de văzut, îmi zic, și nu știu de ce încep să mă simt mai bine, ca și cum ceva se decelerează în mine, poate sângele, poate viteza cu care gîndurile provoacă inconștient tresăririle celor mai neașteptați mușchi, Umblă așa, fără teamă, ca o jivină în tînjutul ei natal, și mă strecor prin umbra pădurii, pe sub cerul plumburiu și fragmentat de vîrfurile înalte ale brazilor, așteptînd să întîlnesc un luminii în care liniștea aceasta fremătătoare de castel părăsit să nu mai fie și unde să pot vedea muntele nordului, Mă strecor pe lângă ciuperce sălbatice care scrâșnesc sub tălpi, emanînd o mireasmă îndepărtată de femeie coaptă care-mi stărnește zămbetul.

Chiar în clipa cînd aud un țipăt de pasăre, mai prevestitor decît prevestirea și slobozit mai degrabă de găteliul uman, decît de ciocul vreunei zburătoare, Zămbesc amar, înțelegînd deodată că

nu mai e nimic de făcut, că sunt înconjurat din toate părțile de uniforme întunecate care ies la iveală cu viteza unor porci sălbatici, "Sunteți implacabili ca un val Tsunami", le spun fără să-mi pierd zâmbetul, dar aruncând arma la somația lor, "ca o mare umană", le spun, și mâinile lor mă percheziționează frenetic înainte de a mă duce înaintea celui care, probabil, are funcție de conducător, după galoanele aurii care-i atarnă de umăr și după intensitatea pupilelor, după semnele pe care ceilalți îl fac în juru-i, după frica pe care mi-o stârnește și după cuvintele pe care mi le aruncă cu o admirație disimulată, "Deci tu ești", "Eu, într-adevăr", "Te voi ucide și voi termina războiul ăsta tâmpit", "Fă-o, dar nu va fi ultimul act al luptei", "O voi face fiindcă nu mă interesează ce poți, ce informații deții sau cât de bun ești", zice cuprins parcă de oboseală, "Nu mă interesează absolut nimic în afara faptului de a-ți lua viața, nici reacția alor tăi, nici lacrimile femeilor care te-au iubit de-a lungul vieții, nimic, înțelegi, absolut nimic, așa încât te trimit la dracu' și gata, ia-ți adio, nici măcar nu te torturez",

Apoi încet, fără grabă, îndreaptă spre mine țeava pistolului, în timp ce o spaimă teribilă începe să-mi bubue în urechi, o spaimă insuportabilă care mă face să tremur și care trebuie învinsă numaidecât, înainte de a auzi încărcătorul țâcănind și mai ales înainte ca ploaia mărunță să înceapă din nou, foșnind prin copaci, indiferentă și miraculoasă, "Poate aș putea să-ți ofer date care nu sunt de neglijat", zic cu o voce necunoscută care-mi umple gura de scârbă, "Nu mă interesează trădătorii", și arma, ajunsă acum în poziția corectă, mă privește cu ochiul ei singur și fără lumină, așteptând o clipă, și încă una, până să dea drumul tunetului, care înfioară munții, prăbușindu-mă la pământ.

Nici durere, nici arsură a lacrimilor, doar destrămare, asta simt, în vreme ce mă dezintegrez în particule de sine stătătoare ce se împrăștie vijelios și armonice într-o lume albă și mare, Sunt întreg în fiecare particulă, ca și cum m-aș fi multiplicat deodată, Sunt pretutindeni, sunt în afara mea, sunt în mine însumi, sunt ubicuu, îmi zic și mă mir, râzând în hohote largi, înțelegând că încep o călătorie ametoitoare, că am murit, că la capătul ei

mă așteaptă reîncarnarea, "Dar e stupid", strig deodată din toate gurile, "Nu cred deloc în reîncarnare!", însă strigătul se pierde și încep să nu mai știu, sunt dat unei stări de beție și nu mai înțeleg mare lucru, devin neclar și mai aud doar cum într-una din depărțări mi se pronunță numele chemându-mă într-un trup, unde să fiu din nou asemeni oamenilor.

Apoi mă trezesc sub un cer plumburiu, în picioare, în pădurea de brad, sub ploaia mărunță, în fața unui pistol care mă privește cu ochiul lui singur și fără lumină. Se simte parcă un vag parfum de femeie. Știu că mă vor executa, fără nici o îndoială. Dar nu, n-am nici un fel de teamă. Întreaga mea viață n-a fost decât un fel de antrenament pentru ce va urma acum. Așa încât nu simt nici o frică. Nici una.

 noua literatură

ex abrupto

Donjuanismul misogin al lui Eugen

■ Radu Țuculescu

Începând din 1991, Eugen Curta publică romane, din doi în doi ani, ceea ce înseamnă șapte bucăți dacă îl socotesc și pe cel mai recent apărut la editura Generis cu titlul de Misoginul îndrăgostit, și aproape toate au de-a face cu dragostea, chiar de la „generic”, în mod aluziv ori de-a dreptul direct. Dragostea față de sexul opus, evident, nu dragostea de țară și aproape în toate cele șapte opuri e, în cele din urmă, vorba despre un Don Juan (fie el și penultimul...) cam misogin (fără să fie prea conștient de asta...) care iubește femeia dar se iubește și pe el, chiar dacă nu-l „ocolește” autoironia, autopersiflarea. Eugen e un mare și veșnic îndrăgostit...pardon...eroii lui Eugen sînt așa și așa putea afirma că, la o foarte atentă lectură poți ajunge la următoarea concluzie: un singur erou „principal” traversează cărțile sale, cu încăpăținare, cu îndărătnicie, schimbînd „măștile” cu nonșalanță, pasionat de situații noi, neprevăzute, de aventuri riscante, acționînd brutal ori cu înfiorătoare finețe, realist și melodramatic, în „pas cu vremurile” ori după propria fantezie fără a ține cont de falsele fațete ale unui burghez și fariseu bun simț...Acest „erou” e iubirea, dragostea, deoarece Eugen e un veșnic îndrăgostit, pardon, am vrut să spun eroii lui Eugen sînt veșnic îndrăgostiți, chiar dacă nu doar de o singură femeie, asta înseamnă, nu-i așa, că ei caută idealul, îl caută mereu avînd uneori impresia că l-au găsit și atunci se hotărăsc să scrie...o carte, ori un jurnal, ori oarece scrisori pe Internet, tot e chestia asta la modă...! și pagini de memorii, desigur. În absența unui personaj secundar, eroii lui Eugen vorbesc Din nou despre dragoste, despre un Anotimp pentru doi în timp ce călătoresc cu Trenul fără sfîrșit în care se află, deghizat, și Penultimul Don Juan, un bărbat ce se gîndește la Iubita din vis crezîndu-se un veșnic Misogin îndrăgostit....

Dacă în romanul Iubita din vis erau și scene de-o accentuată sexualitate, (e la modă...), descrise însă cu deosebită aplicațiune, în romanul cel nou s-a renunțat la ele ori se fac doar fine aluzii. Cartea pornește bogesian, adică se găsește un manuscris care este și nu este al unui anume Dragoș (manuscris aflat la o frumoasă și misterioasă femeie), bărbatul care a aruncat, dintr-o stupidă greșală, amantul soției pe fereastra apartamentului de la etajul patru...Luînd manuscrisul, autorul dă de înțeles că-l rescrie, dar nu e un lucru foarte sigur. Se petrece în carte un soi de alunecare printre suprafețe, printre aparențe și realități, printre „a fi” și „a nu fi”, în genul lui Bioy Casares. Cînd ești cît pe ce să fii sigur de ceva, capitolul ori pagina următoare vin să te contrazică, să-ți strecoare unde de îndoială, să te facă să-ți pui noi semne de întrebare, ceea ce e de apreciat, păi cam asta e literatură, chiar dacă mai mult „în stil oral”, cum o face Eugen. El se joacă de-a literatura și viața, apelînd (firesc) la „momente” autobiografice, într-un „decor” cît se poate de banal: birt, gară, birou, Castel (unul cam misterios), tipografie, redacție...salon de spital. De aici începe și tot aici se sfîrșește „nebumia” cărții, aici începe și...nu se sfîrșește misterul, finalul fiind unul deschis, cum bine îi stă unui final să fie...Aici cineva scrie un roman (ori un jurnal?) despre marea sa iubire Morico-Neli, doctorița care-l îngrijește și care habar nu are că pacientul o iubește, află doar după ce el moare și-i lasă manuscrisul...Care manuscris e...rescrie de autor iar doctorița pare, în cele din urmă, să se fi volatilizat din realitate, pare că...nici nu a fost decît o iubită...din vis. Ficțiunea încurcă și încarcă realitate, uneori se arată a fi un balast inutil, zice autorul și sînt tare de acord cu el.

Sînt inserate, în economia cărții, pagini de jurnal, scrisori pe Internet dar și din cele „clasice” ba chiar bilete de lungimea...unui capitol. La un

moment dat ni se spune, în „stil textualist”, că acest roman se scrie într-un salon de spital. Foarte bine, am „văzut” romane scrise în bucătărie, în sala de baie, în hol, pe-o verandă, sub un prun ori la umbra nucului bătrîn...Pentru mine, e mai puțin relevant, în cazul lui Eugen însă e important amănuntul deoarece nu e o simplă afirmație „intertextualistă”, de dragul „literaturizării”, e chiar simbul cărții. Eroul e bolnav, are boala numită „misoginită”, așa deduc eu din anumite pagini și misoginismul lui se naște, paradoxal, dintr-o nesăturată foame de femei, de iubite avute ori doar dorite, seduse cu orice preț, chiar și cu cel al umilței...Cum îi spune (eroului ori..lui Eugen Curta), doctorița cea frumoasă: îți place să iubești și să părăsești, de fapt urăști femeile (...) ai inventat expresia aceea diabolică: „Vinerea, Don Juanii schimbă iubitele!” Așa e și cu eroii (unii) lui Eugen, schimbă iubitele, chiar dacă ele apar doar...în imaginația lor adesea suprasolicitată....

Eugen are cîteva romane bine făcute, îmi spunea odată un critic literar. Mie expresia asta „bine făcute” nu mi-a prea plăcut, la început, dar dacă mă gîndesc că există femei „bine făcute” și bărbați „bine făcuți”, de ce n-ar exista și romane bine făcute? Dincolo de astfel de mici și nevinovate speculații, cărțile lui Eugen Curta se citesc cu plăcere, chiar dacă nu întotdeauna poți spune cu precizie cine despre cine scrie, e personajul „principal” real ori inventat, are o identitate clară ori trebuie să i-o imaginezi tu....Da, exact, cărțile sale îți excită imaginația și nu dau verdicte clare, te lasă să plutești într-o vagă și creatoare nesigurantă și tocmai în aceasta constă farmecul lor.

Tribuna la primele ore

■ *Constantin Cubleșan*

Tribuna - în varianta sa postbelică - a apărut în februarie 1957. Se nimerise atunci să fie o frumoasă zi însoțită de duminică (La început revista ieșea duminică). Veneam anume în oraș, înainte de masă - chioșcurile de ziare erau deschise până la ora prânzului - pentru a o cumpăra. Era de fiecare dată un eveniment. Paginile miroseau încă a tuș tipografic. Se tipărea la secția Întreprinderii Poligrafice, de pe strada Petru Groza, azi Bulevardul Eroilor, cam pe la mijloc, cu intrarea prin gangul de sub *Banca Transilvania* de azi. Era o hală mare, cu multe mașini vechi - tot acolo se tipărise și cam în aceleași condiții, înainte de război, ziarul *Patria*, și altele - niște mamuți de fier, care făceau fel de fel de zgomote infernale, într-o continuă mișcare mecanică, pentru a imprima literele pe hârtie. Se tipărea la plane. Linotipurile, alte mașini curioase, cu brațe scheletice, subțiri, prindeau rândurile turnate în plumb și le stivuiău în coloane grele, întunecate la culoare, rău mirositoare. Tipografiile aveau la salar un spor de pericolitate și câte un litru de lapte pe zi, ca să neutralizeze ce nu putea neutraliza rachiul, băut, se-nțelege, ilegal. O vreme revista s-a tipărit și la secția de pe strada Brassai, în spatele liceului cu același nume, într-o clădire scundă, improprie, cu geamuri ce dădeau spre strada David Ferenc, cu o curte în stil italian, adică cu de toate îngrămădite în ea (acum are acolo UAP-ul niște ateliere de creație, în clădirea din curte, și funcționează și un atelier de tricotate, sau cam așa ceva, în clădirea de stradă. În fine...). În duminica aceea eram cu toții pe stradă, cu *Tribuna* în mâini; citeam, discutam, ne făceam vise. Îmi amintesc cum am ocolit - noi câțiva studenți pe atunci: Mircea Braga, Marcel Mureșeanu, Cornelii Rădulescu, Viorel Căvoeanu și vor mai fi fost, desigur, și alții - în grupuri-grupuri, catedrala Sf. Mihail, din centrul orașului, cum am intrat în câteva rânduri, ca să ne încălzim, la *Pelișor* (O locanță boemă, ca să nu spun sordidă, chiar în buricul târgului, în încăperile în care funcționează azi cofetăria *Carpați*, unde se întâlneau adesea literații - ce zile și ce seri lungi, minunate nopți am petrecut acolo mai târziu când, în trecere prin Cluj, mergând la Oradea sau venind de la Oradea, Sandu Andrișoiu ne povestea fel de fel, din vremea Școlii de literatură, și nu numai, iar între două pahare ne scria fiecare câte o poezie ca s-o păstrăm drept *suvenir* de la el - odată și odată va trebui să le public toate astea, scriind despre el ca despre un mare poet ce a fost și rămâne...).

Dintre *tribuniștii* primei redacții, pe stradă, în aceeași promenadă, erau Oarcășu și Lungu, Isac și Beuran, Rahoveanu și Negoită, Căprariu și Mărgăneanu... Ce mai, cred că erau cu toții, mândri de izbânda lor. Clujul avea o nouă revistă de cultură, în limba română! O revistă în *haine de lucru*, cum a zis cineva atunci, punând-o oarecum în opoziție cu *Steaua*, ce poza în... *aristocrată*.

Pregătirea primului număr și a următoarelor, s-a făcut pe-ndelete, cu câteva săptămâni înainte, într-o stare febrilă de formare a redacției, de angajare a colaboratorilor, de fixare a profilului... Urcam aproape zilnic, pe la amiază, după orele de la facultate, cele vreo treizeci de trepte până la mezaninul clădirii impunătoare, de vis-ă-

vis de *Continental*, de pe strada *Pușkin* pe atunci, *Universității* azi, nr. 1, o clădire ce găzduia la parter vasta librărie *Cartea Rusă*, devenită mai apoi *Librăria Universității*, un local de tradiție, în care pe vremuri, în perioada interbelică, fusese *Librăria Cartea Românească*... Ce să mai vorbim!... Ei bine, redacția *Tribunei* se întindea în vreo șase-șapte încăperi, de-a lungul unui coridor întunecat, prost iluminat, dar veșnic aglomerat de tineri (și vârstnici) care căutau revista. De cum intrai pe poarta masivă, de fier forjat, lucrat pe vremuri de meșteri în orfevrerie, cu sticlă groasă, o ușă grea de abia o clineai ca să te poți strecura dincolo - în literatură se intră greu, glumeau tribuniștii -, în stânga era o sală largă, în care se aranjaseră după nici o regulă, mese și scaune, fotolii și canapele, panouri etc. pe jos deja se strânseseră tot felul de hârtii, manuscrise fîște, reviste...; se purtau aici discuții aprinse, se vorbea la telefon, se bătea la mașină, ce mai, o atmosferă ce semăna teribil cu aceea a comandamentelor militare de campanie din filmele sovietice despre revoluția din octombrie ce a început la 7 noiembrie... Aici veneam să ne oferim... serviciile, colaborarea... și, poate, n-ar fi rău să-i pomenim pe cei dintâi redactori, ai celei de a cincea serii a *Tribunei*, în descendența celei slaviciene de la Sibiu... Mai întâi, desigur, era Ioanichie Olteanu, redactor șef pentru mai puțin de un an. I s-a încredințat misiunea înființării acestui organ de presă fiind un om cunoscut pe plan local încă din anii gazetăriei sale clujene. Bun organizator (S-a dovedit și mai apoi la București, ca director de editură și de revistă literară), un om fără faoane, comunicativ dar exigent totuși. Dar, la Tapiru, cum i se zicea în particular, ajungeai mai greu. Avea biroul în încăperea de pe colț, cu geamuri spre Piață dar și spre strada *Jokai*, azi *Napoca*, unde a rămas biroul redactorului șef tot timpul, până azi când, datorită unor inimoși clujeni, revista a renăscut din propria-i cenușă, în care a zăcut o vreme, după evenimentele din decembrie '89. Trei sau patru încăperi mai aparțin azi *Tribunei*, ca o speranță, în disperare de cauză, a redobândirii gloriei de pe vremuri... Redacția era atunci alcătuită foarte ciudat, pentru cel ce privea dinafară. Aparent oamenii aceștia, adunați de pe ici de pe colo, păreau să nu aibă nimic în comun, afară doar de patima pentru literatură, desigur. Radu Enescu venise de la Brașov, unde lucrase prin învățământ; Nicolae Mărgăneanu îl însoțise pe Ioanichie, venind de la București, unde colaborase la publicațiile literare ale armatei; Ion Manițiu lășase în urmă fabrica de vopsele, uleiuri și chimicale de la Oradea; Al. Căprariu fusese secretar literar la Teatrul de păpuși din Cluj, după ce lucrase o vreme ca ajutor de șofer pe un camion de cursă lungă, fiind dat afară de la Școala de literatură, ca element cu vederi burgheze; Dumitru Mircea lășase în urmă redacția *Vieții românești* din capitală, aducând cu sine însă blazonul unui Premiu de Stat pentru romanul *Pâine albă*; Teofil Bușecan abandonase o posibilă carieră universitară, la *Institutul Andreescu*, unde fusese, pasager, asistent sau lector de socialism științific, iar acum era activist la Regiunea de partid, la secția de cultură (Cineva, la un *învățământ de partid*, îl întrebase, mai în glumă, mai în serios, care-i *fiul roșu* într-o

natură moartă? Iar el răspunsese, după o meditație ardelenescă: "Apoi, tovarășe, dragule, ce vedem noi acolo? O pâine, slănină, ceapă... Apoi, asta-i: se arată că unii au și alții n-au". - Dumitru Isac era într-adevăr universitar - profesor de filosofie, aparent distant cu toată lumea, având o țigară înfiptă într-un *șpiț* pe care-l ținea veșnic în colțul gurii - te privea prin fumul albăstrui cu niște ochi reci, opaci, dar *morga* aceasta ascundea în fapt o fire de aventurier, să zic așa, mare amator de poker, în partide lungi, la primul etaj al unei clădiri medievale, de lângă actualul magazin *Sora*, unde e Liceul sanitar și unde pe vremea aceea locuia Grigore Beuran, ce lășase și el funcția de jurist la Clinici, pentru cariera de... prozator (În această garsonieră tenebroasă îi *dezbrăcase* la poker, într-o noapte cumpulită, pe la sfârșitul anilor '60, Titus Popovici, care tocmai primise, pe nu știu ce film pe care-l făcuse, un geamantan de bani - ni-i arătase la *Continental*, pe la amiază, noi mirându-ne cum de umblă cu atâta bănet la el și nu se teme; atunci am văzut și eu pe viu fișicurile de bani așezate ca în filmele americane cu gangsteri. Când s-a descoperit atâta bănet asupra omului, Mărgăneanu, Isac și Beuran și-au zis că era momentul să de-a lovitura. L-au provocat la o partidă, numai că Titus a plusat nebunește, avea de unde, ei neputând ține ritmul, și până la urmă i-a *devalizat* pe toți. Când am părăsit eu chibișatul, pe la ora 1 din noapte, deja tragedia se profila, iar Negoită a zis că de-acolo încolo nu mai era nimic interesant de văzut, așa că am plecat, și așa a fost.) Apoi, Ion Rahoveanu, *Maestrul*, cum i se spunea, luat tot din învățământ (Nu știu de unde apăruse la un moment dat pe peravul de lângă masa maestrului, un bust de piatră, urât, ce reprezenta portretul unui scriitor clasic cu care nu semăna cum nu semăna Rahoveanu cu Gina Lolobrigida, dar lui îi plăcea, ținea la el și tocmai de aceea de nu știu câte ori i-a fost vârat în servietă, fără ca el să-și dea seama, ducându-l acasă, unde-l descoperea de fiecare dată cu uimire, și de fiecare dată îl aducea înapoi; odată l-a dus, pe tren, până la București, de unde l-a adus frumuseț înapoi, nu cumva să se piardă. Ce vrei, îndărătnicie ardelenescă!); Negoită Irimie, parcă venea de la Căminul cultural din Someșeni, dacă nu cumva apucase să pună piciorul în redacția sau la corectura ziarului local *Făclia*; Ion Lungu își redobândise dreptul la semnătură, după ce fluierase în biserică la studii în URSS, de unde îl trimiseseră pachet acasă, lucrând ceva anonim pe la Institutul de istorie; apoi Ion Oarcășu, fusese într-o vreme un fel de secretar tehnic la filiala Uniunii Scriitorilor, corespondent la *Contemporanul*, ceva pe la *Steaua*, în fine, nimic prea sigur. Mai erau angajați, cumva în cumul, Ștefan Bitan și Adrian Ghijitchi, de la Filologie, Cornel Țăranu, tânăr compozitor, și să nu-l uit pe Romică Rusan, proaspăt absolvent de Politehnică, un mare sufletist. De grafică se ocupau mai mulți; nu știu dacă și angajați cu carte de muncă, dar erau toată ziua în redacție: Niki Kruch, un excelent sculptor, stabilit ulterior la Ploiești, Alfred Grieb, grafician rafinat, plecat în Germania, Mircea Vremir, Liviu Florian, Ion Mitrea, pictori buni, din generația tânără pe-atunci. La corectură era dl. Goga, fost jurist, petrecut și el prin întunecimile regimului. Imediat, în anii următori, au intrat în redacție, la compartimentul tehnic, Vasile Grunea, Vasile Lucaci, iar în redacția propriu-zisă Vasile Brebeanu, Domițan Cesereanu, Miron Scorobete (O vreme fusese, chiar la început, și Pavel Aioanei - ce talent extra-

ordinar topit prea repede în alcool!), iar în 1962 am intrat eu și Augustin Buzura, astfel încheindu-se, cumva, o redacție a primei perioade tribuniste din seria ei postbelică. A fost perioada romantică. De aventuri, de mari iubiri și prietenii, de lucrare nobilă în școala ei de literatură, de frumoase destinderi... intelectuale, ce nu trebuie nici uitate și nici blamate. Erau o formă de educație, în fond...

Intelectuale erau și meciurile de fotbal pe care le organizam săptămânal în Parcul "Victor Babeș", al Universității, jucând meciuri cu gazetarii, cu chelnerii, cu fotbalistii de la "Știința" (redevinită mai apoi "U" - Oho!, ce lecții de dribling ne dădea celebrul, pe atunci, Ivansiu, prieten la cataramă cu Negoită Irimie care îi și scrisese poezii de extaz, pe care ni le recita la câte un sprîț prelungit) etc. după care urmau, evident, nesfârșitele beri, pentru a ne potoli gâtlejurile însetate. Dar până la meciurile oficiale, erau antrenamentele. Acestea au jucat un rol imens în îndulcirea relațiilor dintre *Tribuna* și *Steaua*, foarte acre pentru veterani, nu și pentru cei din generațiile tinere. Erau nelipsiți la partidele de joia, D.R. Popescu (centru înaintaș, impetuos și păt-

maș), Leonida Neamțu (individualist și jongleur - i se mai spunea, între prieteni: *Fachirul*), Mircea Tomuș (prea elegant, prea academic), Virgil Ardeleanu (năbădăios, intempestiv, gata oricând să se ia la harță pentru o lovitură de pedeapsă ce nu i se părea acordată pe drept) de la *Steaua*, Nae Mărgeanu (dodolot, ca să nu spun gras, care prefera să facă pe arbitru, pentru a nu alerga prea mult), Alfred Grieb (grafician, cu caracter de neamț sadea), Negoită Irimie (ce bine alerga pe extremă, ci nu credeai că scrie și poezii), eu (fundaș, câteodată, la nevoie, portar, cam domol și scăpam goluri spre disperarea coechipierilor care mă dădeau afară din poartă spre marea mea disperare, dar rechemându-mă imediat pe teren, în lipsă de altul mai bun), susținuți de colaboratorii apropiați: Emil Bunea (cel mai adesea venea cu câte o damigeană de vin oltenesc, o pune pe tușă și era pentru toți ca apa vie), Viorel Cacoveanu (cronicar sportiv, excelent teoretician, pe cât de firav, pe atâta de vânos), Radu Bădilă (cotonogarul numărul unu - "Dai cincii lei, rup un picior", zicea, dar n-a reușit niciodată să rupă nimănui nici măcar o bluză), doctorul Cristoloveanu, mai mult cu vorba, cu șotile,

uneori "antitalentul" fotbalistic Marcel Mureșeanu, care neștiind fotbal încurca groaznic lucrurile pe teren; mai venea Valentin Tașcu (oho!, sprinten ca un toreador), Aurel Sasu (încăpățânat să câștige mereu)... Dar câți n-au trecut pe la "biserița" din "Babeș" (incendiată imbecil, după '89, de nu știu cine), pentru că toate antrenamentele se sfârșeau pe terasa restaurantului de la lacul din parc - de la Chioșc, sau Kios?! - în lungi discuții nocturne, efectiv discuții literare, pasionante. Pentru că *Tribuna* n-a fost - cum mai cred unii și-acum - numai o revistă în polemică cu toate publicațiile (din capitală, în speță), ci și o revistă care a coagulat în jurul ei generații întregi de tineri scriitori de oriunde. O revistă pe picioarele ei, cu profilul ei, cu programul estetic distinct, în descendența programelor publicațiilor tradiționale ardelenști din Transilvania. Acesta a fost spiritul *Tribunei*, înainte de orice altceva, și despre care merită să se scrie ca despre un autentic fapt de cultură națională a anilor de deschidere de prin deceniul al șaptelea al veacului (parcă nu-mi vine să cred) trecut. ■

Jurnal asiatic

Praful roșu

(Al șaselea episod)

■ Mircea Petean

Câte, din cele trăite pe parcursul călătoriei au intrat în jurnal? Puține, totuși. Câte dintre acestea și-au găsit locul în acest text? Și mai puține. Oricum, am simțit nevoia să las timpul să treacă, să se decanteze lucrurile înainte de a mă apuca să transcriu. La fel de adevărat este că am povestit de atâtea ori anumite secvențe unii, altora, încât mi se pare uneori inutil gestul scrierii.

Suntem din nou pe cioră de plecare. De astă dată vom pleca pentru mai multe zile. O țintă este Cua Lo, din provincia Nghe An, celebră pentru că aici își au obârșia Nguen Zu, poetul lor național și Ho Chi Min, eroul nostru. Pe măsură ce înaintăm înspre sud, pământul roșu devine gălbui. Vite roșii, ca pământul țării, mărunte ca oamenii ei, și cu un soi de creastă pe spinare.

O mare de tineri și tinere iese pe biciclete din curtea unei școli, pare-se. Trecem printre munți de fructe de ananas care se ridică pe marginile drumului. Și, pentru că veni vorba de fructe, banane mai bune ca aici nu am mâncat încăieri; sunt scurte, parfumate și dulci - o minunăție. Savuroase sunt și portocalele - pe care le mănâncă verzi - și mandarinele. Am devorat și un fruct dintr-acelea de care mi-a vorbit Ioan Flora, la București. Nici vorbă să ai bă forma unor mațe de miel, sau să pută, în schimb are gust de pepene verde, are o sumedenie de sămburi lungieți, negri și tari iar coaja e ca o platoșă verdealbăstruie cu solzi.

Cua Lo este o localitate de pescari în care s-au construit și câteva hoteluri pentru uzul sindicaliştilor, probabil. Cel în care tragem noi e ca și pustiul în acest sezon mort din punct de vedere turistic. Camera mea e orientată înspre ocean; între mine și El se interpun doar șoseaua și un șir de barăci flancate de arbori; unii au frunzele late și rare, de un verde care bate spre negru, alții au frunzele mărunte și îndesate unele într-

alte, la o întetire a brizei se desprind și cad, verdele lor e șters, obosit; văd apoi frunze uriașe, crestate, ca de palmieri, altele sunt arcurile și au marginile ridicate, alcătuit pe crengi mărunte ambarcațiuni, în timp ce altele sunt groase, ce-rate; fructele sunt fie păstăi lungi care atârnă lenș pe crengi, fie teci cu marginile tăioase, fie căpățâni verzi de diferite dimensiuni; stau în fața ferestrei deschise și ascult frământul apelor. O luntre alunecă trăgând după ea două copăi negre cu o singură vâslă, dintr-acelea pe care aveam să le privesc în dimineața zilei următoare întorcându-se din larg și adăstând pe nisipul plajei. Bărbatul pleacă într-ale lui în vreme ce femeia și, eventual, copiii, se pun pe treabă: strâng plasele, aleg fructele de mare de pești, imobilizează crabii cu ajutorul unor sfiori; fac totul în tăcere, fără grabă, e agoniseala de-o zi, cuvine-se s-o drămuiești cu socoteală.

Am vorbit de turism. Iată cum sună un text venit a promova frumusețile ținutului: "Munții se împletesc aici cu fluviile; codrii munților înlănțuți cu apele fluviilor formează un peisaj fără seamăn în lume." Sunt trei fluvii: Roșu, Galben și Albastru, culorile tricolorului nostru.

Întâlnire cu conducerea și câțiva membri ai Asociației Scriitorilor din Provincia Nghe An. Mă așez lângă o doamnă cu care încerc să schimb câteva cuvinte în franceză. Facem și schimb de cărți. Ea se pune pe citit din antologia mea în franceză iar eu ascult discursuri protocolare, mesaje de salut etc. Toată lumea are ceva de spus, în acest sens, unii revin, încât, la un moment dat, am sentimentul straniu că am nimerit în plină ședință de partid. Ei, da, să bați atâta amar de drum până la țărmul Pacificului, ca să participi la o ședință de partid, merită osteneala, nu-i așa? În fine, când îmi vine și mie rândul, le sugerez să spunem câte o poezie. Am început prin a înșira cele patru definiții ale poeziei - dintre care ultima, *poezii sunt sarea din lacrima umanității*, a făcut oarece impresie, apoi le-am recitat *Biserița dintre ape*. Doamna din stânga mea citește un poem-omagiu adus femeii vietnameze care este obișnuită să-și contemple chipul mai degrabă în oglinda orezării ori a fântânii decât în cea propriu-zisă. Un altul zice că paradisul și infernul

sunt a lumii două fețe. Un poet mai în vârstă, pensionar, zice că a venit pe jos de la peste 20 km, că face gimnastică zilnic și că literatura pe care o scrie ilustrează un curent literar care poartă numele unei priințese din vechime; mai zice că, pe vremea războiului, cântecele lor au răsunat mai tare decât obuzele și e mândru că i-au bătut pe americani. Horică citește poemul inspirat de B52-ul doborât în război, la Hanoi, de care am pomenit la începutul acestor însemnări. Președintele Asociației își rupe degetele vorbind în fața celui care îl înlocuiește pe șeful Provinciei. Care vine de la o altă ședință, desigur. Aflăm că 2004 va fi marcat de două mari sărbători: împlinirea a 1000 de ani de la atestarea numelui Provinciei și aniversarea lui Ho Chi Min.

Ce poftă nebulă de discurs la acești domni! Și oceanul respiră în preajmă...

Cu Horică la plimbarea de seară. Ici-colo pâlcuri de femei și fete, copiii; bărbaiții păstrează distanța. O tânără se agăță de cotul prietenului meu, întrebându-l la ce hotel locuiește și făcându-i cu palmele lipite adunate sub obraz un semn cât se poate de semnificativ. Cu greu ne-am debarasat de dansa. Se lasă brusc întunericul dar noi ne luăm inima în dinți și ne apropiem de plajă. Vuietul oceanului acoperă zgomotul difuzoarelor date la maximum. La întoarcere, vrem să radem o bere dar nu găsim decât caldă. În fine, avem noroc la o tavernă din vecinătatea hotelului nostru. Ne așezăm pe niște scaune de plastic la o masă din același material și imediat ne trezim cu o fătucă cu bube pe obraz în preajmă. Pare foarte amuzată de nasul meu apoi se apropie, îmi atinge părul de pe mâini cu interes (bărbaiții lor sunt spâni) și-mi face gestul deja cunoscut. Se va resemna curând mulțumindu-se să facă "conversație" amestecând de-a valma cuvinte vietnameze și englezești și rupându-și mâinile.

După cină, dl. Dao a cântat ceva pe limba lor. M-am simțit dator și, după ce am primit încuviințarea alor mei, am condidat *Zorior de ziua*, varianta Bocea. Am reușit să duc cu bine până la capăt colinda dar insul care filma și-a scăpat pur și simplu camera, sărmanul... ■

Grafica și propaganda în primii ani ai regimului comunist în România

Exemple din colecția Muzeului Național de Artă din Cluj-Napoca

■ Gheorghe Mândrescu

În urmă cu doi ani, într-o comunicare susținută la Roma privind exterminarea elitelor în România, conștință a instaurării dominației comuniste sovietice, îmi exprimam dorința de a continua analiza referindu-mă la domeniul de strictă specialitate¹. O fac acum cu dedicație la domeniul creației grafice, în special pe tema cooperativizării agriculturii.

Pătrunderea forțată a comunismului în România odată cu falsificarea alegerilor din 1946, cu înlăturarea monarhiei, cu naționalizarea industriei și a finanțelor, cu reorganizarea învățământului și mutațiile din biserică, cu trecerea la procesul de colectivizare a agriculturii ce a durat din 1949 până în 1962, a însemnat concomitent o rapidă preluare a modelelor exersate în spațiul sovietic. Pentru a introduce practic aceste schimbări s-a recurs la recrutarea de propagandiști români, devotați, formați prin burse de studiu în Uniunea Sovietică și care au trecut rapid la a propovădui cele înșușite cu ocazia călătoriilor.

Voi prezenta în continuare o analiză a ideilor lansate în anul 1950, urmărind transformările dorite de autoritatea comunistă și mai apoi impuse în domeniul artei, analiză prilejuită de deschiderea la București în 1949 a două importante expoziții de artă plastică sovietică: expoziția *Gravura și Desenul Sovietic*, la Casa Prieteniei Româno-Sovietice și *Lenin în pictura rusă*, la sala Ministerului Artelor, cu prilejul împlinirii a 80 de ani de la nașterea lui V.I. Lenin.

Apariția la scurt timp după deschiderea expozițiilor a lucrării *Grafică Sovietică*, la editura Cartea Rusă din București, avându-i ca autori pe Eduard Mezincescu, M.T. Vlad, Titina Călugăru și Gh. Șaru, se constituie ca un adevărat manifest menit a schimba orientarea graficienilor și a artiștilor în general *vis-à-vis* de exemplul sovietic prezentat bucureștenilor².

Luând ca model Rezoluția Comitetului Central al P.C. (bolșevic) al URSS, intitulată: "Despre lipsurile și măsurile care trebuiesc luate pentru îmbunătățirea editării afișelor politice". M.T. Vlad evidențiază că ea "a constituit pentru creatorii de afișe un adevărat program de luptă, a dus la lărgirea tematicii, la un pas înainte spre oglindirea deplină a realității sovietice, la adâncirea imaginii omului sovietic, la o și mai mare apropiere de viață... în lupta împotriva influențelor impresioniste, în lupta pentru o formă clasică limpede pentru desăvârșirea realistă a lucrurilor"³. Se aduc drept argumente supreme cuvintele lui Lenin: "Arta aparține poporului. Prin rădăcinile ei cele mai adânci ea trebuie să pătrundă în însuși grosul maselor largi muncitoare. Ea trebuie să fie pe înțelesul acestor mase și iubită de ele. Ea trebuie să unească simțirea, gândirea și voința acestor mase, să le ridice... Arta comunistă, într-adevăr nouă și mare, va crea

forme corespunzătoare conținutului său"⁴. Iată deci un program clar de creare a unor noi forme artistice după și în pas cu conținutul propus de ideologie. Este ceea ce începuse să facă Lenin cu trenurile propagandei sau Maiakovski expunând panouri satirice pe străzile și în piețele marilor orașe în așa-zisele vitrine Rosta (după numele agenției telegrafice ruse).

Precum se vede din rândurile de mai sus cuvântul *trebuie* era obsedat folosit de Lenin și a fost preluat și de propagandiștii noștri: "De la artiștii sovietici noi *trebuie* să învățăm că, pentru a face o artă autentică, care să fie iubită de milioane de oameni, *trebuie* să fim alături de aceste milioane de oameni, să le cunoaștem năzuințele, să cunoaștem viața lor, să cunoaștem bucuriile lor, bucurii ce *trebuie* să fie ale noastre, să fim strâns legați de lupta poporului nostru, să fim în primele rânduri ale lui... *trebuie* să știm a învăța de la artiștii sovietici cum să facem din arta noastră o artă activă, de luptă, cum să fim fermi pe poziția luptei împotriva cosmopolitismului și formalismului în artă"⁵. Acest *trebuie*, care părea absurd pentru unii în anii '50 și care azi pentru alții pare de neimaginat s-a transformat încetul cu încetul într-o realitate cotidiană în deceniul ce a urmat. Mărturie stau seriile de grafici multiplicat sau desene aflate în depozitele marilor muzee de artă ale României și care erau repartizate de Ministerul Culturii ce le achiziționa pentru înfăptuirea politici culturale realizată prin nenumărate expoziții itinerante lansate în acei ani (și la care am participat începând cu anul 1967 când lucram la Muzeul Național de Artă din Cluj-Napoca). În acel deceniu, acest gen de imagini a influențat formarea unei generații, mai ales la țară, generație care pierdea concomitent din manualele școlare întregi capitole de istorie națională sau învăța după prezentări mincinoase, trunchiate. Această generație are azi în jur de 50-60 de ani și este evident marcată de propaganda acelor ani.

Imaginea șablonardă lansată va urma indicații tot mai precise, subliniate tot în lucrarea pomenită mai sus: "arta *trebuie* să dezvăluie frumusețea, marea, mândria omului. Artiștii noștri *trebuie* să servească pe oamenii muncii care făuresc bunurile, viitorul și istoria Patriei noastre cu ochii aceia calzi, plini de dragoste și de înțelegere cu care privea Lenin, cu care privește Stalin, pe oamenii simpli din masele poporului sovietic, pe oamenii simpli din întreaga lume. Ei *trebuie* să dezvăluie cu mijloacele artei... frumusețea morală a acelor în care încep să se contureze puternic trăsăturile omului nou de tip leninist-stalinist"⁶. Propaganda comunistă în anul 1950 se pare că se simțea destul de bine instalată pentru a face asemenea afirmații, introducând o nouă lozincă care a dominat acei ani și

anume că "artiștii noștri *trebuie* să studieze adânc învățătura marxist-leninist-stalinistă, istoria P.C.(b) al URSS, viața minunată a lui Lenin și Stalin... să deslușească tot mai limpede căile de aplicare a realismului socialist în artă"⁷.

Cu toate că lista artiștilor români remarcați în 1950 de domnul Eduard Mezincescu și care au început să urmeze exemplul sovietic este destul de restrânsă, autorul speră că miile de vizitatori de la cele două expoziții sovietice reprezentative pentru arta celor 32 de ani de comunism, vor determina o schimbare binefăcătoare și la noi. Totodată autorul acuză arta burgheză și formalismul, acuză ce se va instala ca o practică permanentă în viitoarele creații din arta așezită ideologiei comuniste. El ne spune că "Rămășițele încă puternice ale cosmopolitismului și formalismului îi fac pe mulți dintre artiștii noștri să încerce în mod anacronic să zugrăvească viața nouă și minunată care înfloarește astăzi puternic în țara noastră cu culorile mohorâte de pe paleta putredă a decadențelor artei burgheze din apus, în loc să se inspire din viociunea, varietatea și bogăția de culori care caracterizează simțul plastic propriu al poporului nostru și exprimă vitalitatea lui biruitoare.

Formalismul, cu toate aberațiile lui, este împasul în care capitalismul în descompunere a împins arta"⁸.

Sfârșitul articolului lui E. Mezincescu este cu adevărat "înălțător", tipic pentru frazele pompoase rostite cu orice ocazie în România anilor '50: "Aceasta va da un avânt nou artei care se făurește în țara noastră în epoca construirii socialismului. Operele artiștilor noștri vor face pe oamenii muncii să iubească cu o dragoste și mai fierbinte Marea Uniune Sovietică eliberatoare, gloriosul său popor și pe genialul său conducător învățătorul și părintele oamenilor muncii din întreaga lume, Iosif Visarionovici Stalin"⁹.

Am ales pentru a exemplifica în fața dumneavoastră câteva lucrări de grafică, inspirate și comandate de propaganda comunistă, destinate țăranilor, o majoritate ce trebuia sistematic manipulată pentru a deveni o masă de manevră eficace. Sunt lucrări executate în anii 1950-1954 ca urmare a acestor directive și care se află în colecția de grafică a Muzeului de Artă din Cluj-Napoca. Aceste piese, împreună cu altele, așteaptă în depozite să fie prezentate opiniei publice prin expoziții și albume. Azi ele zac în uitare după ce mai bine de 20 de ani au fost cu insistență purtate în expoziții itinerante – deschise în special la țară – pentru ajută la formarea omului nou, comunist. Având în vedere că majoritatea poporului român trăia la țară – și mai trăiește și astăzi – efectul lor, asemenea picăturii chinezești, a fost imposibil să nu lase urme.

Înainte de a prezenta lucrările revin, ca și acum doi ani¹, la obligația de a insista pentru reabilitarea cuvântului chiabur, care în comunism a fost sinonim cu omul cel mai rău, cu odiosul, precum culacul rus. Datorită acestei etichetări mii, zeci de mii de oameni au suferit cumplit, familii s-au destrămat, copii nu au putut urma școala, au fost distruse cariere, o întreagă evoluție agricolă și echilibrul satului au fost nimicite. Chiaburul era de fapt, în general, agricultorul cu performanțe deosebite, reprezenta o șansă spre modernizarea agriculturii în pas cu transformările perioadei interbelice din lumea europeană. Cu ei România de astăzi ar fi prezentat o agricultură diferită, cu siguranță mai ordonată, cu respectul

pentru dreptul de proprietate și mai aproape de performanțele actuale.

Lată cum sunt prezentați chiaburii în perioada crâncenei lupte de clasă din anii '50:

Lucrarea lui Florin Calafeteanu, *Între chiaburi*¹², este o tipică ilustrare a "entuziasmului" impus cu ostentație în epoca colectivizării. Generația noastră a trăit etapa înscrierilor forțate, prin presiuni repetate, prin abuzuri de neimaginat. Ori figurile fericite ale țăranilor nu concordă deloc cu realitatea înfăptuirii acestui abuz și care, ca dovadă, s-a prelungit pe parcursul a treisprezece ani.

Semnificativă este imaginea chiaburilor plasați într-un colț și care, conform directivelor, trebuiau prezentați cât mai respingători, plini de ură, diferiți și prin îmbrăcăminte de restul țăranilor.

Imaginea cuprinde deasupra intrării firma S.M.T. (Stațiunea de Mașini și Tractoare) instituția în care s-au concentrat toate uneltele agricole, proprietatea țăranilor. Prin ea, în numele modernizării, s-a distrus independența țăranului, obligat să fie slujbașul Cooperativei Agricole de Producție (Colhozul).

Pe peretele din dreapta este sinistra Hotărâre a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român asupra muncii pe țăramul înființării Gospodăriilor Agricole Colective și a Întovărășirilor Agricole – cu care a început distrugerea agriculturii individuale.

S-a păstrat și eticheta cu care lucrarea a figurat în expoziții. Ea este elocventă pentru destinația precisă a mesajului dorit:

"Între chiaburi:

-Nu-mi place deloc când îi văd intrând aici, fiindcă intră câte unul și ies la muncă în colectiv!"

Semnificativă este și imaginea țăranului ce deschide ușa. El impune un nou model de îmbrăcăminte, diferit de al celorlalți, vrând să-l amintească pe muncitor. Are bocanci, stofă din producție industrială. Rămâne doar căciula.

Lucrarea lui V. Vasiliu, *Ce măi Ioane, în constituția din 1938*¹³, încearcă să folosească momentul dezbaterii proiectului noii constituții comuniste ca prilej de a continua învrăjbierea dintre oameni, dintre clase și grupuri sociale, de a blama pe cei ce sunt de altă părere, ce au obiecțiuni. Figura opozantului mergea pe linia prezentării chiaburului. Pe de o parte grupuri numeroase afișând ostentativ bucurie, destindere, zâmbete largi sunt contrapuse exemplului negativ al "celui care cârțește". Din nou, așa cum a făcut-o constituția, se dorea a se lovi în dreptul și prestigiul proprietății individuale.

Lucrarea lui V. Vasiliu, *Deocamdată am devenit mijlocaș*¹⁴ încearcă să compromită aceeași figură a chiaburului dornic să scape din ierarhizarea stabilită de comuniști și deci de plata îndatoririlor supradimensionate. Clasificarea vremii era următoarea; țărani săraci, mijlocași și chiaburi.

Funcționarul corupt, îmbătat, are pe masă mapa cu documentele ce vorbesc despre prioritățile epocii: *Dovada de impunere* și instrucțiunile privind *Lupta de clasă*, document răspândit pre-tutindeni de autoritatea comunistă pentru a-și consolida puterea.

Și țăranii mijlocași, în rândul cărora dorea să ajungă chiaburul din imaginea noastră, au ajuns să fie blamați atunci când puterea comunistă s-a simțit stăpână pe pârghi.

În lucrarea lui Gion Mihail, *Drumul spre colectivizare*¹⁵, semnificativă apare remarcă de pe verso care spune: "șarpelui când i se face de moarte stă de-a curmezișul drumului!". Este un apel direct la distrugerea, la eliminarea totală a chiaburului. Și numele său apare scris pe corpul șarpelui. Capul șarpelui, figură umană, se înscrie într-o tipologie a imaginii devenită șablon. Cei din căruță au alături simbolurile dominante: drapelul

țării și steagul partidului unic și manifestă aceeași atitudine, aș zice drogată, de entuziasm și fericire. Fericirea celor de la care se lua totul.

Aceluiași grafician Gion Mihail îi aparține lucrarea *Dușmanii recoltelor*¹⁶. Lucrarea se împarte în patru panouri mai mici, fiecare având o altă compoziție cu următoarele titluri: Grindina, Șoarecii, Lăcustele, Chiaburii.

Asocierea chiaburilor la celelalte trei "cauze" nu mai necesită comentarii. Din nou apare evidentă tendința de denigrare a grupării chiaburilor reprezentați antipatic, cu figuri respingătoare. Era un nou mijloc de a ilustra și alimenta ura împotriva lor. Suntem în anii când zeci de mii de asemenea oameni erau ucși în lagăre și închisori (vezi canalul Dunăre-Marea Neagră).

Lucrarea lui Eugen Taru, *Demascarea chiaburului*¹⁷. Pe linia propagandei ce-și propusese distrugerea structurii agriculturii românești și ori-

entarea ei după modelul sovietic, lansat prin crimele anilor '30, cei mai buni gospodari ai satelor erau supuși unor presiuni diabolice.

Sistemul de cote instaurat ducea la sufocarea oricărei independențe a producătorului agricol.

În imaginea noastră se vrea a se satiriza, a se supune aprobabil public, ascunderea produselor, nesupunerea la hotărârile abuzive ale statului comunist, hotărâri impuse în numele unei așa zise bunăstări comune.

Participă la această demascare reprezentanții doriți ai omului nou, redăți prin cele trei umbre: țăranul de tip nou, milițianul și muncitorul.

Chiaburul, deci, trebuia eliminat prin orice mijloace din viața satului. Proprietatea privată trecea pe o poziție nesemnificativă, succesul individual fiind practic sufocat. Rămânea doar inițiativa sclavului, a celui supus programelor ce veneau de sus. În aceste limite te puteai remarca. A ieși în afara acestor directive echivala cu nesupunerea.

Penitenciarul Gherla între pedeapsă și reeducare (1948-1964)

■ Stăncuța Todea

Instalarea la putere a comunistilor în România a fost un proces de durată, care a început în anul 1945 și a devenit o realitate totală odată cu anul 1948. Am asistat în România acestei perioade la un proces fără precedent: asigurarea unui cadru așa-zis legal și utilizarea acestuia pentru scopuri care, deși se pretindeau „democratice”, nu aveau nimic de a face cu democrația în adevăratul sens al cuvântului. Așa de pildă a fost înlocuirea treptată prin epurări a liderilor aparatului de stat, modificarea anumitor acte normative care au permis mai apoi organelor represive să-și îndrepte atacul împotriva tuturor celor care nu puteau să înțeleagă și să accepte dogma comunistă. Țăranii care nu vroiau să renunțe la proprietatea lor personală s-au transformat peste noapte în „dușmani ai revoluției” și au fost arestați. Oamenii politici, sau cei cu opinii politice potrivnice ideologiei comuniste au devenit „uneltitori contra ordinii sociale” și au fost aruncați în spatele gratiilor. Tragedia acestor oameni a început de îndată ce ei s-au întâlnit în pușcării față în față cu produsul noii societăți, cu omul nou, cu reeducatorul.

Cu un renume și o tradiție în sistemul concentraționar românesc, cunoscută la sfârșitul evului mediu sub numele de Carcer Magni

Note

- 1 Gheorghe Măndrescu, Lo sterminio delle élites în România consecuenza diretta dell'instaurarsi del dominio comunista sovietico, în România-Italia-Europa, storia, politica, economia e relazioni internazionali, Periferia, Cosenza, 2003, p.86.
- 2 Eduard Mezincescu, M.T. Vlad, Titina Călugăru, Gh. șaru, Grafica Sovietică, Cartea Rusă, București 1950.
- 3 M. T. Vlad, Războiul pentru Apărarea Patriei și construcția postbelică în grafica sovietică, în Eduard Mezincescu, M.T. Vlad, Titina Călugăru, Gh. șaru, Grafica Sovietică, Cartea Rusă, București 1950, p.70.
- 4 Ibidem, pp.37-38; vezi și Titina Călugăru, Figuri de mari graficieni sovietici Cucărănci și N.N. Jukov, în Eduard Mezincescu, M. T. Vlad, Titina Călugăru, Gh. șaru, Grafica Sovietică, Cartea Rusă, București 1950, p.87.
- 5 Titina Călugăru, op.cit., p.98.
- 6 Eduard Mezincescu, Chipul lui Lenin și Stalin în grafica sovietică, în Eduard Mezincescu, M. T. Vlad, Titina Călugăru, Gh. șaru, Grafica Sovietică, Cartea Rusă, București 1950 pp.34-35; vezi și Gh. șaru, reprezentarea omului sovietic în grafica sovietică, în Eduard Mezincescu, M.T. Vlad, Titina Călugăru, Gh. șaru, Grafica Sovietică, Cartea Rusă, București 1950, p. 110.
- 7 Eduard Mezincescu, op.cit., p.35.
- 8 Ibidem, p. 33; Titina Călugăru, op. cit., p. 97.
- 9 Eduard Mezincescu, op.cit., p.34.
- 10 Ibidem, pp.35-36.
- 11 Gheorghe Măndrescu, op.cit., pp.90-91.
- 12 M.A. 1827 - tuș, acuarela pe carton, 0,334 x 0,490m, semnată dreapta jos cu negru F. Calafeteanu, nedată (M.A. = Muzeul de Artă Cluj Napoca)
- 13 M.A. 1864 - acuarela pe hârtie, 0,418 x 0,525; 0,458 x 0,555, semnată stânga sus cu negru V. Vasiliu, datată după semnătură (1) 952.
- 14 M.A. 1863 - acuarela și tuș pe hârtie, 0,316 x 0,489; 0,355 x 0,506, semnată dreapta sus cu negru V. Vasiliu, datată în continuarea semnăturii (1) 954.
- 15 M.A. 1844 - acuarela pe carton, 0,498 x 0,352, semnată dreapta jos cu negru Gion, datată în continuarea semnăturii (1) 952.
- 16 M.A. 1845- acuarela pe carton, 0,617 x 0,465, semnată la mijloc dreapta cu alb Gion, datată în continuarea semnăturii (1)952.
- 17 M.A.1861 - acuarela pe carton, 0,785 x 0,517; 0,860 x 0,614, semnată stânga jos cu negru Eug.Taru, nedată.

Principatus Transilvaniae, închisoarea de la Gherla, a fost folosită în perioada comunistă la maxima ei capacitate cu numele de cod „formațiunea 0606”. Între zidurile acestei închisori, care mai păstrează încă aspectul unei cetăți fortificate, s-au întâlnit în perioada 1950-1964 reeducatori și subiecți meniți a fi reeducați, relațiile dintre cele două categorii atingând stadiile cele mai diverse ca ipostaza și intensitate: de la existențe paralele la identificare, de la negare la acceptare, de la forțarea limitelor umane până la dezumanizare.

Penitenciarul de la Gherla a cunoscut reeducarea sub trei aspecte: prima ipostază, reeducarea de tip șoc, care s-a desfășurat în vremea comunismului stalinist: 1950-1953; a doua ipostază, care s-a desfășurat în paralel și a constat în educația prin muncă; iar cea de-a treia ipostază, reeducarea de tip propagandistic, desfășurată între anii 1962-1964, într-o perioadă de relaxare a regimului politic intern.

Reeducarea de tip șoc de la închisoarea Gherla a urmărit aproape identic tiparele reeducării de la închisoarea Pitești, locul unde acest fenomen a luat ființă. Experimentul și-a propus ca prin tehnici de spălare de creier și metode excesiv de violente să obțină de la deținuți, pe de o parte informații privind activitatea desfășurată de pri-

etenii și cunoscuții lor aflați în libertate, iar pe de altă parte transformarea personalității celui încarcerat după chipul și asemănarea omului nou.

Cei implicați în inițierea acestui fenomen au fost conducătorii Ministerului de Interne, a Securității, a Direcției Penitenciarelor și a direcției penitenciarelor implicate (Pitești, Gherla, Tg. Ocna, Ocnele Mari, Canal, Aiud)¹, care au acționat prin intermediul unui grup de tineri condamnați a cărui lider era Eugen Țurcanu (născut 1925, condamnat în 1949 pentru activitate legionară la 7 ani închisoare corecțională)². Ușor de manipulat, grupul a fost repede convins de grabnica eliberare și chiar o posibilă reabilitare în cazul în care ar fi acceptat să devină reeducatori - adică să procedeze prin orice metode și mijloace la dezumanizarea colegilor de celulă și la reconstruirea lor după normele comuniste. În perioada 1949-1950 acest fenomen al reeducării a funcționat doar la Pitești, urmând ca din iulie 1950, odată cu transferul unor studenți reeducați de la Pitești la Gherla fenomenul să se dezvolte și aici, sub comanda lui Popa Alexandru (născut 1924, condamnat în 1949 pentru activitate legionară, la 6 ani închisoare corecțională³). Spre deosebire de cea de la Pitești, reeducarea de la Gherla s-a dezlănțuit și asupra elevilor soșiți de la Târgșor⁴, al căror număr a oscilat din decembrie 1950 și până în decembrie 1952 între 66 și 89 de deținuți.

Popa Alexandru a condus singur reeducarea până în 1951, când Eugen Țurcanu a sosit împreună cu un lot masiv de studenți de la Pitești, marcând astfel sfârșitul ororii la penitenciarul Pitești și începutul suplicului la penitenciarul Gherla.

Vorbind despre reeducare, spunem că ea este teroarea etapizată și ierarhizată: un comitet de cameră format din 5-6 studenți se ocupa de chinuirea subiecților în interiorul camerei, iar comitetul de strângere de informații se ocupa de culegerea de informații pe cale pașnică din exteriorul camerei (din atelierele penitenciarului, de pildă).

Reeducarea avea o durată diferită pentru fiecare subiect, în funcție de gradul său de rezistență la tortură. În mod obișnuit dura 2-3 luni de zile în care comitetul de reeducare existent în fiecare cameră treceau individul prin patru etape care purtau numele de *demascare*, fiecare urmând un anumit tip de informație: din afara închisorii, din interiorul închisorii, depersonalizarea și testul final: 1. *demascarea externă* în care deținutul, supus unor presiuni și violențe de neimaginat, trebuia să-și arate loialitatea față de partid și față de organizația deținuților cu convingeri comuniste, spunând tot ceea ce ascunsese la anchetele Securității, denunțând legăturile pe care le mai avea în afara închisorii; 2. *demascarea internă* în care deținutul trebuia să demaște pe aceia care îl ajutasă să reziste în interiorul închisorii, fie din administrația închisorii; 3. *demascarea morală publică* care se desfășura sub sintagma „Noi știm totul, banditulule!” și în care deținutul era nevoit să calce în picioare tot ceea ce avea mai sfânt: familia sau credința în Dumnezeu; 4. *slobja de demascator* sau examenul final, când deținutul era desemnat să conducă procesul de reeducare prin bătaie al celui mai apropiat prieten din închisoare⁵.

În timpul reeducării orice tortură era posibilă: arderea cu țigara, necrozarea feselor, îngurgitarea fecalelor, bătaia la tălpi, zdrobirea dinților, strivirea oaselor cu piciorul și erau folosite instrumente ca: băte, cozi de mătură, picioare de prierici, clește de lemn, frânghii înnodate și udate⁶.

Reeducarea la Gherla a înrunit formele sale cele mai violente în perioada iulie 1950-ianuarie 1952, după care majoritatea studenților au fost transferați la colonia de munca de la Baia

Sprrie. Aceasta a permis afirmarea altui reeducator - Juberian Constantin - ca și coordonator al acestei activități, el aflându-se în această poziție până în iulie 1953⁷. După această dată - considerată ca sfârșitul experimentului reeducării la Gherla - Juberian Constantin a fost transferat și în 1954 s-a numărat printre cei 17 foști reeducatori care, în loc de a fi eliberați și avansați în funcții de conducere, așa cum se așteptau și cum li se promisese, au fost executați la Jilava: Țurcanu Eugen, Păvaloie Vasile, Stoian Ion, Romanescu Grigore, Pop Cornel, Voin Ion, Corbu Ion, Popescu Gheorghe, Șerbănescu Paul, Ionescu Constantin, Zbranca Octavian, Cobilaș Nicolae⁸.

Procesul lotului Țurcanu, desfășurat în luna octombrie a anului 1954, a fost departe de spiritul dreptății pe care și l-a revendicat, celor 17 imputându-se vina de a fi acționat sub comandă legionară, în scopul de a defăima organele de stat și regimul democrat popular⁹.

Sfârșitul acestui experiment, fără precedent în România, poate fi pus însă în legătură cu faptul că în lumea liberă ajunseseră unele informații asupra a ceea ce se întâmpla în închisorile românești, ceea ce din perspectiva aderării României la O.N.U. nu era deloc favorabil¹⁰; dar și cu faptul că se schimbaseră conducătorul Ministerului Afacerilor Interne în 1952 și că este posibil ca noul ministru, Drăghici Alexandru, să fi folosit tactica „tașului ispășitor”, caracteristică schimbărilor de lideri în regimul comunist¹¹.

În afara reeducării de tip șoc, penitenciarul Gherla a experimentat și alte metode ale reeducării, urmând principiile pedagogice ale lui Makarenko, *educația prin muncă și prin colectiv*. De aceea în perioada stalinistă la Gherla, în timp ce unor deținuți li se aplicau tehnicile demascărilor, alții erau scoși la muncă în atelierele penitenciarului: de tâmplărie, croitorie, țesătorie, cismărie, fierărie, tinichigerie, de mecanică, de fabricare a nasturilor, a periiilor, a rogojinilor, a măturilor și a obiectelor de uz casnic. Secția Fabrică a început din 1957 să efectueze mobilă de bucatărie simplă și nelustruită, pentru ca mai apoi să realizeze mobilă rafinată „Madrigal”, lustruită și de foarte buna calitate, destinată exportului.

Ideologia, cea care formase noua societate în exteriorul grătilor, avea să fie utilizată și în interiorul penitenciarelor pentru desăvârșirea noilor personalități ale celor încarcerați. De aceea, începând cu 1962, și-a făcut apariția *reeducarea de tip propagandistic*, etapa exclusiv ideologică a reeducării. Aceasta constă în împărțirea deținuților în grupe de câte 100 și participarea fiecărei grupe o dată pe săptămână la o activitate de club. Cu această ocazie unul dintre deținuți prezenta recenzia unei cărți și apoi, vreme de câteva ore avea loc discutarea ei împreună cu alți deținuți. Cărțile alese erau educative și priveau diverse aspecte ale ideologiei marxiste, sau aprecieri ale lui Lenin și Stalin¹². La aceste activități participau toți deținuții, cu excepția celor de la Zarcă¹³. Zarcă era denumirea unuia dintre corpurile clădirii penitenciarului cu dimensiuni reduse și unde erau adăpostiți deținuții politici refractari la asemenea manifestări.

Genul acesta de activități a continuat și după 1964, clubul „îmbogățindu-se” cu proiecții de filme conștând în prezentarea hiperbolică a marilor realizări arhitecturale ale socialismului românesc.

Se pare că aceasta era singura cale de a menține siguranța noii puteri și a stilului de viață pe care ea îl implică, pentru că în afara unei ideologii care se baza pe adevăruri știute, dar niciodată demonstrate, noua putere părea a fi destul de fragilă ca și legitimitate. Pentru că astfel de activități aveau loc pe tot cuprinsul României, îndocrinarea deținuților a continuat și după eliberarea lor conform decretelor din 1963 și 1964, fapt care i-a dus pe mulți dintre ei cu gândul că păraseau o

închisoare căreia îi spunea Gherla, pentru alta căreia îi spunea România.

La închisoarea Gherla în perioada 1948-1964 și-au pierdut viața 503 oameni, dintre care 12 din pricina directă a reeducării¹⁴. Doi dintre aceștia fuseseră înalți demnitari, Aurelian Pană - ministrul agriculturii și Ioan Fluerăș - lider socialist. În conformitate cu declarațiile lui Eugen Țurcanu, prin mâinile sale au trecut 300 de deținuți, în afară de cei aproximativ 150 care au fost determinați, de cele mai multe ori tot prin bătaie, să i se alăture¹⁵. Bilanțul aduce o certitudine în ceea ce privește scopul reeducării și care nu era unul de exterminare fizică, ci mult mai mult decât atât, o joacă „de-a Dumnezeu”, în care un om avea dreptul să strice și să re-creeze personalitatea unui alt om, ca într-un joc. Închisoarea comunistă avea în concepția celor care i-au dat viață un rol atât punitiv (privare de libertate), cât și purificator (înlocuirea concepțiilor despre trecut, prezent și viitor prin orice mijloace, pentru a obține iertarea din partea partidului). Reeducatul trebuia, pe parcursul șederii lui în închisoare, să dobândească unele „calități”, prin înlocuirea unor sentimente profund umane, ca demnitatea, mila, respectul pentru viață, prietenia¹⁶, cu altele noi, ca tovarășia, turnătorii în numele binelui general, loialitatea față de partid. După ce demonstra practic (sincer sau disimulat) atașamentul față de noile norme impuse, deținutul politic era considerat ca lipsit de pericol pentru noua societate, în care era nevoit să se integreze.

Condamnatul politic care părea „poarta cu lei” a închisorii Gherla în 1964, nu făcea altceva decât să schimbe o închisoare mai mică, pentru una mai mare. Singura diferență - dacă în închisoare el avea o celulă și un număr, în libertate același se pierdea confundat în „era mulțimilor” pentru care fusese pregătit.

Note

1 Ion Bălan, *Regimul concentraționar din România 1945-1964*, Fundația Academia Civică, București, 2000, p. 217, 231, 232, 233

2 Memorialul Ororii. *Documente ale procesului reeducării la închisorile Pitești și Gherla*, Ed. Vremea, București, 1995, p. 75

3 Ibidem, p. 147

4 Pintilie Iacob, *Băjenii și surghiuni*, Ed. Dacia, Cluj

Napoca, 2001, p. 93

5 V. Ierunca, *Fenomenul Pitești*, Ed. Humanitas, București,

1990, p. 33

6 Ibidem, p. 42

7 Aurel Brazda, *Victimă și martor ocular al fenomenului Pitești la*

Gherla între 1950-1952 în „Analele Sighet 7. Anii 1949-1953.

Mecanismele terorii”, Fundația Academia Civică, București,

p. 565

8 Costin Merisca, *Tragedia Pitești*, Ed. Institutul European, Iași,

1997, p. 46

9 Ibidem, p. 49

10 *Memorialul Ororii. Documente ale procesului reeducării la*

închisorile Pitești și Gherla, p. 772

11 Flori Stănescu, *Reeducarea de la Gherla*, în „Arhivele totalitarismului”, Ed. Charme Scott, București, nr 4/1995, p. 144

12 Lavinia Beta, *Psihologie politică. Individ, lider, mulțime în*

regimul comunist, Ed. Polirom, București, 2001, p. 73

13 Alexandru Maier, *Am fost medic la Gherla*, Ed. Mentor, Tg.

Mureș, 1998, p. 161

14 N. Margineanu, *Mărturie asupra unui veac zbuciumat*, Ed.

Fundației Culturale Române, București, 2002, p. 388

15 Doina Jela, *Lexiconul negru*, Ed. Humanitas, 2001, p. 290;

Cicerone Ionitoiu, *Album al martirilor genocidului comunist*, Ed.

Tribuna, Sibiu, 1999, p. 54, 161, 133, 23, 124, 55, 60, 66, 67;

Octavian Roske, *Mecanismele represive în România*, Institutul

național pentru studii totalitarismului, București, 2001, p.

305, 456, 291.

16 Doina Jela, op. cit., p. 290

17 Lavinia Beta op. cit., p. 164

Un inginer, alt inginer și o familie la mijloc

■ *Mihai Dragolea*

Acum, bănuiesc, e voie să-ți expui emoțiile electorale, că tot a trecut primul val, vara e în toi, lumea are nevoie de relaxare, de soare și de mare (acolo este primari, palmieri, jocuri – nu numai de noroc). Dar nu despre admirabilele oferte turistice e vorba aici, ci despre ce se poate petrece la vreme de elecțiuni libere și corecte. Am cunoscut, demult, o familie cum nu se poate mai simpatică și liniștită, posesoarea a doi copii reușiți; numai că familia în cauză "beneficia" de cumnați, nu tocmai de înghițit pe nemestecate: sora blândului familist e măritată cu un inginer cântăreț la chitară și dependent de ver-surile lui Adrian Păunescu precum uni juni de droguri; dar omul s-a realizat, a lovit destule uși cu așa forță încât a ajuns să conducă o între-prindere importantă în așa măsură, încât, după ce și-a pus la punct afacerile urbane (apartament, fetele aruncate ca din praștie pe la facultăți) a reușit să înalțe, într-un codru foarte frumos, o minune de cabană-vilă; în acest stadiu al dezvoltării personale, l-a lovit ambițiul politic și a pus de o candidatură, sub sloganul "un primar puternic pentru un municipiu puternic". De cealaltă parte: sora doamnei familiste dispune tot de un inginer, acesta din urmă pripășit cu mulți ani în urmă într-o comună prosperă, ajuns acolo primar în urmă cu destui ani; spre disperarea prea bunei sale soții (sătulă de evoluțiile "primariale" ale soțului și de amorurile deloc civilizate ale fiului), "a mai pus-o" de un mandat. Candidații –

precum candidații, dar ce se petrece în biata, liniștita familie prevăzută cu asemenea exemplare electorale? Suferință cât cuprinde: buna doamnă a fost total supărată din cauza celor două candidaturi din familie, a neglijat destule probleme ale propriei familii, chiar a uitat ce cumpărături avea de făcut în mai multe rânduri, a fost nevoită să le reia, să completeze ceea ce uitase cu gândul la voturi și urmările lor potențiale; o chinuia atroce gândul că soțul surorii sale va fi primar din nou și va continua să o chinuie pe buna ei soră cu interminabilele lui chefuri, todeauna lăsate ori cu beții crunte, ori cu absențe prelungite, de câte două-trei zile, că nici de propriul lui fiu n-a fost pre-ocupat, de aia a ajuns așa cum a ajuns, un derbedeu încurcat cu o nenorocită de chelneriță, îi râde toată comuna pentru asta. Pe soțul doamnei în cauză îl chinuia, și pe el, probabilitatea ca soțul bunei sale surori să ajungă, și asta, primar; că nu era destul că e director, că a furat de s-a spetit ca să-și facă viloi în pădure, acum îi trebuie și primărie, dacă iasă o va nenoroci pe unica lui soră, va face din ea o servitoare, să tot gătească, să pună și să strângă mesele pe care recitatorul plictisitor și chitarist de ocazie le va organiza în noua calitate, de primar-director. În această tensiune a trăit biata, liniștita familie cu doi candidați la locale mai bine de două luni de zile, ceva înspăimântător, epuizant: telefoane peste telefoane, plângeri de la cele două soții nefericite, solicitări aberante dinspre cei doi candidați. Și a

venit vremea elecțiunilor: cel de la țară a câștigat din primul tur, cel de-al doilea – nici din cel de-al doilea tur; așa cum presupunea blânda familie, consecințele au confirmat presupunerile: realesul s-a pus pe chefuit, nealesul – la fel, de necaz; chiar a venit și la ei, înarmat cu chitara, să le mai cânte duos, chiar să le recite din poetul preferat.

Teledependența

Între mit și utopie (I)

■ *Monica Gheț*

Ne tragem seva existențială din mituri. Urmăriți doar programa școlară și formarea pe această cale a mentalității unor generații. Degeaba învățămintele lăudabilei trude a lui Cristian Boia. Noi ne hrănim cu pîine și mitologie. Care la rîndul ei se întrupează din aburii mentali ai utopiei... puțin câte puțin... Psihatrii ne spun că fără vise – chiar cele de care nu ne mai amintim la trezire – suntem oameni morți – visul fiind o componentă esențială a activității neuronale. Nu ne mulțumim cu natura dată, vrem natura căutată. Din "civilizația urbană" dorim să ne refugiem în simplitatea campestreă. Aflați "la țară" ținim după beneficiile civilizației de consum. "Ce părere aveți despre România?", "Ce înseamnă România pentru dumneavoastră?", "Cum receptați cultura română?", "Ce impresie v-au făcut românii?" – iată doar câteva variante ale eternelor întrebări puse străinilor, prietenii sau "dușmani". Orice țară își are miturile ei. Un manual de legislație americană are la fiecare sfîrșit de capitol un compendiu ce îndeamnă la reflecție critică: *Mit și realitate*. Iată că fenomenul nu e singular pe meleaguri carpato-dunărene. Realitatea e preferabil "măturată sub covor". Nu "dă bine în imagine". Dar ISTORIA e vorbă mare, dar TRADIȚIA nu mai puțin, respectiv etno-cultura,

mentalitatea, spiritualitatea, etc.

După ce America a venit...cam târziu, pe căi tot războinice, NATO-irakiene de această dată, vrem Europa, deoarece mulți susțin că acolo ne e locul de la înființarea națiunii, iar alții trag nădeja sportivei bunăstări. Dacă-i întrebi pe contemporanii noștri instruiți, fără a fi profesioniști ai disciplinelor socio-umane, ce știu despre Martha Bibescu, spre exemplu, vor strîmbea urît din nas... "o sclifosită care se pretindea scriitoare" e răspunsul standard al majorității profesioniștilor cu diplome universitare și a jumătate dintre cei în cunoștință de cauză. Am întrebat-o într-o zi pe Anamaria Murnu, văduva pictorului Ion Murnu și editoarea scrierilor lui Alice Voinescu, rațiunea unei astfel de atitudine. N-o să mă credeți probabil spunîndu-vă că răspunsul distinsei doamne, simplu și la obiect suna: "Martha Bibescu era prea... europeană". În trena "dizgrațierii" ei pos-tume figurînd și presupuse complicități regale legate de eliminarea lui...cine altcineva decît Nae Ionescu. Deși nici o altă principesă nu parea străină de radicalul eveniment: Maruca Cantacuzino. Cea din urmă, finalmente căsătorită cu George Enescu, i-a revenit Marthei Bibescu să tragă ponoasele postume. Pînă în ziua de azi, jurnalul ei este publicat fragmentar, e deci cenzurat.

Unii au acces la dosarele proprii, alții nu. Unora li se pot extrage în scopuri cultural strategice paragrafe din dosar, alții nu-l mai află de fel, alții nici nu mai visează la adevărul acelor documente. Cine a parcurs *Cartea albă a Securității* poate înțelege măcar parțial sensul dezvoltării unui asemenea *artefact*.

Ai nevoie dintr-o eroare de relații la Poliție, îți răspunde un fost șef de serviciu că "oamenii nu mai sunt pe posturi". Cert rămîne evidența că s-au reciclat cadrele. Bunăoară, securiștii au "căzut" în Poliție – de la plutonier pînă aproape de general se numesc cu toții *agenți* – polițiștii de odinioară, pe care nimeni nu-i regretă, sunt probabil tractoriști, se fură o țară (circa 12 milioane dolari pe zi conform statisticii avansate de Dorel Șandor lui Robert Turcescu – și e puțin spus) – , dar sunt vînați uitucii, boemii acuzați de tăgăduirea unor sume rizibile. E drept , nu e corect să uiți vreun leu, dar să ignori proprietatea personală, mai nou garantată prin Constituție, e voie?

Vom vedea în episodul următor viața la țară în Europa națiunilor, care la noi e deocamdată sublimă dar....

Atitudini

Letiția Ilea: Cui prodest • 2

Editorial

Ștefan Manasia: Despre dragoste, noua literatură și Karen Blixen • 3

Cartea

Claudiu Groza: Veteranii comunismului • 4

Oana Pughineanu: Polen de cuvinte • 4

Traducții

Virgil Stanciu: Puterea și gloria • 5

Anul Ioan Slavici - Tribuna 120

Gheorghe Glodeanu: Moara cu noroc, un topos tragic • 6

NOUA LITERATURĂ

Poeme și proză de: *Claudiu Komartin, Ștefan Manasia, Ștefan Baștovoi, Cosmin Perța, Doru Perța, Alexandru Vakulovski, Mihnea Blidariu, Cosmin Mașca, Nicolae Turcan* • 9 - 17

Ex abrupto

Radu Țuculescu: Donjuanismul misogin al lui Eugen • 17

Remember

Constantin Cubleşan: Tribuna la primele ore • 18

Jurnal asiatic

Mircea Petean: Praful roșu (Al șaselea episod) • 19

COMUNISM ȘI COMUNISME: MODELUL ROMÂNESC

Gheorghe Mândrescu: Grafica și propaganda în primii ani ai regimului comunist în România • 20

Stăncuța Todea: Penitenciarul Gherla între pedeapsă și reeducare (1948-1964) • 21

Salonul defavorizatului

Mihai Dragolea: Un inginer, alt inginer și o familie la mijloc • 23

Teledependența

Monica Gheț: Între mit și utopic (I) • 23

Arte

Liviu Pop: Ștefan Cosma, ardeast român de avantgard • 24

ABONAMENTE

CU RIDICARE DE LA REDACȚIE:
60.000 lei – trimestru
120.000 lei – semestru
240.000 lei – un an

CU EXPEDIERE LA DOMICILIU:
90.000 lei – trimestru
180.000 lei – semestru
360.000 lei – un an

Persoanele interesate sunt rugate să achite suma corespunzătoare la sediul redacției (Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1) sau să o expedieze prin mandat poștal la adresa:
Revista de Cultură Tribuna, cont nr. 5010.9575592 B.N. Trezoreria Cluj-Napoca.

Ștefan Cosma - ardeast român de avantgard

■ Liviu Pop

Ștefan Cosma este un tânăr artist român, născut în 1977. Trăiește în Germania împreună cu părinții în timpul liceului. Studiază timp de doi ani la Universitatea de Arte din București. Trăiește și lucrează o vreme în Londra și Ibiza, plănuiind ca în viitor să experimenteze viața la Tokio. Face parte din tânăra generație de artiști români adunată în jurul grupului de discuții *începem* (incepem@sptv.org). Alături de prietenii săi din aceeași generație (Vlad Nanca sau Ioana Nemeș) a introdus modelul de homegalery, o formă directă de contact între public și artist. "Galeria de acasă" este un spațiu privat – de obicei chiar atelierulcasă al artistului, așa cum este cazul din ce în ce mai celebrei locații de pe stada Griviței nr. 39 din București (aparținând lui Vald Nanca) – care este folosit temporar pe post de galerie. În aceste homegalery poți întâlni uneori minigaleriile – galeriile care reproduc "cubul alb" al spațiului expozițional la un nivel miniatural. Minigaleria este de fapt o cutie care poate fi transportată cu ușurință dintr-un loc într-altul, fiind mult mai accesibilă unui număr mai mare de "vizitatori" decât un spațiu expozițional propriu-zis. Ambele forme de expunere a lucrărilor sunt forme de rezistență și protest împotriva condițiilor vitrege în care sunt obligați artiștii să trăiască. Apariția lor în România este răspunsul la nepăsarea, ignorarea, apatia deținătorilor de galerii, care par a trece cu vederea apariția unei noi generații de artiști.

O parte din fotografiile apărute în acest număr al *Tribunei* povestesc despre casa lui Ștefan Cosma. Această casă este provizorie – după cum arătam Ștefan Cosma este un nomad –, iar valoarea sa constă în bogăția detaliilor care pot fi surprinse în imagini. După cum declară chiar el însuși, casa sa este de fapt o instalație creată din obiecte găsite la întâmplare și adunate în același loc, iar această instalație este documentată (fotografiată, filmată) pentru a fi apoi (re)expusă tot în același spațiu. Unele dintre obiectele din

interior vor deveni miniinstalații – laptopul, iar altele vor deveni minigalerii – telefonul mobil cu cameră digitală. Chiar dacă adunate la întâmplare, obiectele (Parfumul Pacco Rabane, mingile de golf sau cover-ul de la coloana sonoră de la *Trainspotting*) povestesc despre cel care le-a adunat. Autoreferențialitatea este evidentă și în fotografiile-autoportret. La fel ca și spațiul în care locuiește, și imaginea lui Ștefan Cosma este o construcție/deconstrucție continuă. Întregul proces seamănă cu un joc de v-ați ascunselea în fața oglinzii. Însă totul pare a fi incrementat în faza de experiment, fără dorința de a demonstra ceva anume. Decât poate că Ștefan Cosma este artist.

